

UNIVERZITA KARLOVA

Přírodovědecká fakulta

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Aplikovaná geografie a geoinformatika

Studijní obor: Aplikovaná sociální geografie a geoinformatika

Filip Němec

**SOCIOEKONOMICKÁ REZIDENČNÍ DIFERENCIACE Kladna a
JEHO OKOLÍ**

Socio-economic Residential Differentiation of Kladno and its Surroundings

Bakalářská práce

Praha 2024

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Adam Klsák, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne 29. 07. 2024

.....

Filip Němec

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval RNDr. Adamu Klsákovi, Ph.D. za odborné vedení této práce, cenné rady, poznatky a konzultace, které mi velice pomohly při tvorbě. Dále děkuji Mgr. Janu Sýkorovi z Urbánní a regionální laboratoře za poskytnutí dat a informací týkající se dat ze Sčítání lidu, domů a bytů. Děkuji také své rodině, která mě v celém studiu podporovala.

ABSTRAKT

Rezidenční diferenciacie a segregace jsou klíčovými tématy v sociální geografii a urbánní sociologii, odrážejícími prostorové rozložení sociálních skupin ve městech. Empirické výzkumy často preferují hlavní města postsocialistických států, což zanechává ostatní města opomíjená. Tato bakalářská práce se zaměřuje na město Kladno, které bylo významné centrum těžkého průmyslu v Česku. Přejchod na tržní ekonomiku po pádu socialismu přinesl nové formy rezidenční diferenciacie a segregace. Cílem je identifikovat a analyzovat změny v rozložení sociálních skupin v Kladně a identifikovat problémová místa. Práce využívá kvantitativní analýzu pomocí indexu odlišnosti D a lokalizačního kvocientu na základě dat ze sčítání lidu, domů a bytů z let 2001, 2011 a 2021. Teoretická část nabízí pohled na rezidenční diferenciaci a segregaci z globálního, evropského a českého pohledu v kontextu socialistických a postsocialistických měst. Výsledkem práce je pohled na rezidenční diferenciaci v Kladně a její dynamiku v čase.

Klíčová slova: urbánní geografie, postsocialistické město, rezidenční diferenciacie, Kladno

ABSTRACT

Residential differentiation and segregation are key topics in social geography and urban sociology, reflecting the spatial distribution of social groups in cities. Empirical research often favours the main cities of post-socialist states, leaving other cities neglected. This bachelor thesis focuses on the city of Kladno, which was an important centre of heavy industry in the Czechia. The transition to a market economy after the fall of socialism brought new forms of residential differentiation and segregation. The aim is to identify and analyse changes in the distribution of social groups in Kladno and to identify problem areas. The thesis uses a quantitative analysis using the D-difference index and location quotient based on data from the 2001, 2011 and 2021 Census of Population, Houses and Flats. The theoretical part offers a view of residential differentiation and segregation from a global, European and Czech perspective in the context of socialist and post-socialist cities. The result is a view of residential differentiation in Kladno and its dynamics over time.

Key words: urban geography, post-socialist city, residential differentiation, Kladno

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 4.1. Upravené základní sídelní jednotky města Kladno.

Obrázek 5.1. LQ pro nižší sociální třídu za upravené ZSJ v Kladně v letech 2001, 2011 a 2021.

Obrázek 5.2. Míra nezaměstnanosti za upravené ZSJ v Kladně v letech 2001, 2011 a 2021.

Obrázek 5.3. LQ pro střední sociální třídu za upravené ZSJ v Kladně v letech 2001, 2011 a 2021.

Obrázek 5. 4. LQ pro vyšší sociální třídu za upravené ZSJ v Kladně v letech 2001, 2011 a 2021.

Obrázek 6.1. Porovnání nižší sociální skupiny podle vzdělání při kontextu vyšších správních jednotek za rok 2021.

Obrázek 6.2. Porovnání vyšší sociální skupiny podle vzdělání při kontextu vyšších správních jednotek za rok 2021.

Obrázek 7.1. Potenciálně problémová místa v území města Kladno.

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka 3. 1. Klasifikace vzdělání CZ-ISCO upravená pro Česko.

Tabulka 3. 2. Klasifikace hlavních tříd CZ-ISCO upravená pro Česko.

Graf 4. 1. Vývoj počtu obyvatel na Kladně od roku 1869 do roku 2021.

Tabulka 4. 1. Vývoj počtu obyvatel, počtu jednotlivých tříd a nezaměstnanosti za roky 2001, 2011 a 2021.

Tabulka 5. 1. Vývoj hodnoty indexu odlišnosti D za Kladno v letech 2001, 2011 a 2021.

Tabulka 5. 2. Hodnoty v uprZSJ K Přítočnu, U Masokombinátů a ZSJ Stará průmyslová zóna-sever v letech 2001, 2011 a 2021.

SEZNAM ZKRATEK

LQ	Lokalizační kvocient
ORP	Obec s rozšířenou působností
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů
SO ORP	Správní obvod obce s rozšířenou působností
SVE	Střední a východní Evropa
uprZSJ	Upravená základní sídelní jednotka
ZSJ	Základní sídelní jednotka

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1. Tabulka míry nezaměstnanosti v procentech v letech 2001, 2011 a 2021 za Česko, Středočeský kraj, SO ORP Kladno, Kladno a za jednotlivé upravené ZSJ.

Příloha 2. Fotka uprZSJ K Přítočnu, U Masokombinátů.

Příloha 3. Fotka ZSJ Stará průmyslová zóna-sever.

Příloha 4. Fotka uprZSJ Nádraží, Milíř.

Příloha 5. Fotka uprZSJ Cikánka, Průmyslovou zónu-západ.

Příloha 6. Fotka ze ZSJ Vrapice.

OBSAH

1. ÚVOD	9
2. TEORETICKÝ RÁMEC	12
2.1. Rezidenční diferenciacie, segregace a separace	12
2.2. Socialistické a postsocialistické město	15
2.3. Segregace v Evropě	17
2.4. Segregace v Česku	19
3. METODIKA A DATA	21
4. PŘEDSTAVENÍ MĚSTA Kladna	25
5. REZIDENČNÍ DIFERENCIACE Kladna	28
5.1. Nižší sociální třída	28
5.2. Míra nezaměstnanosti	31
5.3. Střední sociální třída	32
5.4. Vyšší sociální třída	33
6. Kladno ve vztahu s vyššími správními jednotkami	35
7. DISKUSE A ZÁVĚR	37
8. POUŽITÉ ZDROJE	41
8.1. Seznam literatury	41
8.2. Internetové zdroje	45
8.3. Zdroje dat	46
PŘÍLOHY	47

1. ÚVOD

Rezidenční diference a segregace jsou důležitými tématy v oblasti sociální geografie a urbání sociologie. Tyto jevy odrážejí prostorové rozložení různých sociálních skupin v městském prostředí, které může mít významné sociální, ekonomické a politické důsledky. Marcinczak (2013) a Huntigton (2021) se shodují a upozorňují, že většina empirických výzkumů zabývajících se sociálně-prostorovými změnami v postsocialistických státech se zaměřují pouze na hlavní města a ostatní města bývají dost často opomenuta. Segregaci v postsocialistických hlavních městech se věnovali například Sýkora (1999), Ouředníček (2007; 2016), Marcinczak (2013), Tammaru (2016). V poslední době se objevuje více prací o městech ve střední a východní Evropě, která nejsou hlavními městy a prošla komunistickým režimem. Ve svých pracích se těmto městům věnuje například Marcinczak a Sagan (2010), Hasse (2012) nebo třeba Baum, Vondroušová a Tichá (2014).

Segregace v postsocialistických zemích prošla po pádu socialismu významnými změnami. Socialistická města byla plánována s cílem eliminovat rezidenční segregaci pomocí administrativního přidělování bydlení, což vedlo k jiným formám nerovnosti. Přechod na tržní ekonomiku přinesl výrazné změny v prostorové organizaci měst. Privatizace bytového fondu vedla k novým formám rezidenční diference a segregace (Sýkora 1999). V postsocialistických městech se objevily nové vzorce segregace, kdy vyšší sociální skupiny obsadily nové obytné zástavby ve vnitřních městech nebo na jejich okrajích, což vedlo k dočasné heterogenizaci socio-prostorových struktur. Vyšší sociální skupiny zůstaly mobilní, zatímco nižší vrstvy byly méně pohyblivé (Marcinczak 2013). Rychlé změny v ekonomice, jako jsou nezaměstnanost a příjmové nerovnosti, přispěly k růstu segregace. Ekonomická restrukturalizace vedla k prohloubení příjmových rozdílů a diferenciaci cen nemovitostí. Bohatší vrstvy se mohly přestěhovat do lepších lokalit, zatímco sociálně slabší skupiny byly nuceny zůstat v méně atraktivních oblastech, což vedlo ke koncentraci chudoby a sociálního vyloučení (Marcinczak 2023). Segregace v postsocialistických městech je výsledkem komplexní interakce historických, ekonomických a sociálních faktorů, které formují prostorové rozložení obyvatelstva a ovlivňují kvalitu života v městských oblastech (Tammaru 2016).

Kladno bylo jedno z nejvýznamnějších měst těžkého průmyslu v Česku téměř do konce minulého století. V rámci průmyslové politiky Sovětského svazu za socialismu se v celém východním bloku rozvíjel průmysl a průmyslová města díky tomu rostla jak populačně, tak

prostorově. Právě během této doby byla tato města velice podporována například bytovou výstavbou (Ruoppila, Kährik 2003).

Celé území města Kladna bylo v roce 2017 vyhlášeno jako oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů. Toto opatření obecné povahy v roce 2019 krajský úřad Středočeského kraje zrušil (KUSK 2019). Následně městský úřad vyhlásil pouze některé základní sídelní jednotky za oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů (Kladno 2019). Z těchto důvodů jsem si vybral toto téma bakalářské práce. Tato práce může být v budoucnu také využita Magistrátem města Kladna při plánování politik, prevence před nežádoucími segregačními jevy a pro rozvoj města a jeho okolí. Dalším podstatným důvodem je to, že jsem téměř celý svůj život prožil na Kladně a mám k němu osobní vztah. Práce by měla přispět k porozumění složitým procesům, které formují prostorové rozložení sociálních skupin v městském prostředí, a poskytuje vhled do konkrétní situace ve městě Kladno.

Tato práce se bude zabývat právě změnami v socioekonomické rezidenční diferenciaci města Kladno. Za otázky si klade:

- (1) Jak se proměnila socioekonomická rezidenční diferenciaci na území města Kladno od roku 2001 do roku 2021?
- (2) Existují potenciálně dlouhodobě problémová místa ve zkoumaném území?

V kapitole 2 této práce je prostřednictvím literární rešerše představen obecný přehled problematiky rezidenční diferenciaci a segregace, včetně souvisejících fenoménů. Shrnuje se zde současný stav poznání těchto problémů s výrazným zaměřením na evropský kontext, a to zejména na oblast střední a východní Evropy (dále jen SVE). Následně je detailněji popsán stav výzkumu segregace v Česku. V kapitole 3 jsou představena data a metody, které jsou v práci použity. Snaha je i nastínit jejich problematiku stránky a jak s nimi pracovat. Pro analýzu byly použity kvantitativní metody, včetně výpočtu indexu odlišnosti D a lokalizačního kvocientu LQ. Data byla získána ze Sčítání lidu, domů a bytů za roky 2001, 2011 a 2021. Byla analyzována data o vzdělání, nezaměstnanosti a hlavních třídách zaměstnání. Historický kontext města Kladna, uvedený v kapitole 4, je klíčový pro pochopení současných sociálních a ekonomických struktur tohoto města. V kapitole 5 se práce věnuje samotnému empirickému výzkumu. Tento výzkum je prováděn pomocí kvantitativních metod uvedených v kapitole 3. Kapitola usiluje o vysvětlení problémů na území města Kladna a analyzuje možné příčiny těchto problémů. V závěrečné kapitole 6 jsou diskutovány hlavní poznatky této práce v širším kontextu existujících výzkumů a odborných diskusí. Tato část

práce syntetizuje získané výsledky, hodnotí jejich význam a navrhuje možnosti pro další výzkum. Závěrečné shrnutí poskytuje ucelený obraz o problematice segregace a rezidenční diferenciace v Kladně.

2. TEORETICKÝ RÁMEC

V této kapitole se práce věnuje definování pojmů rezidenční diferenciaci a jejími možnými formami – segregace a separace. Nejprve je představena samotná problematika a samotné procesy, které se k ní vážou. Poté se kapitola zaměřuje na přístupy ke zkoumání této problematiky ve světě a v Evropě a v poslední řadě i v Česku.

2.1. Rezidenční diferenciaci, segregace a separace

Rezidenční diferenciaci se rozumí projev rozdílů mezi lidmi a jejich preferencemi a možnostmi (Sýkora 2010). V prostoru potom tvoří rezidenční mozaiku. Ve společnosti je rezidenční diferenciaci zcela běžný jev, neboť existuje mnoho přirozených rozdílů jako jsou například sociální a kulturní (Sýkora 2010). V případě této práce je socioekonomická diferenciaci vyjádřením socioekonomických rozdílů a nerovností ve společnosti (Tammaru 2016). Statisticky lze říct, že diferenciaci je rozložení jevu v prostoru a zároveň samotný proces (Novák, Netrdová 2011).

Segregace představuje sociální problém. Jedná se o stav i proces, kdy dochází k prostorovému oddělení obyvatelstva. Segregace nastává v případech, kdy některé části města mají výrazně vyšší nebo nižší zastoupení určité skupiny obyvatel ve srovnání s celkovým podílem této skupiny v sídle. Segregace je tedy míra, do jaké dvě nebo více skupin žijí odděleně od sebe v různých částech měst (Denton, Massey 1988). Jako nejčastější kritéria se používají sociální třída, vzdělání a profesní status, etnikum anebo demografická fáze života (Burjanek 1997). Pokud je tedy řeč o socioekonomické segregaci, tak je na mysli segregace skupin podle profese a příjmů (Tammaru 2016). Rezidenční diferenciaci a segregace nejsou způsobeny pouze jedním faktorem, ale jsou důsledkem složitého působení různých sociálních, ekonomických, kulturních a politických faktorů a procesů, které ovlivňují jak jednotlivci, tak sociální skupiny, které následně rozhodují o svém bydlišti (Sýkora 2010). Proto pro pochopení segregace jako komplexního jevu, procesu a její úrovně je také důležité pochopit institucionální a historický kontext daného místa (Tammaru 2016). Segregace však není jen špatná. Segregace může být ve skutečnosti jedním z klíčových způsobů, jak se přizpůsobit odlišnostem (Peach 1996).

Rozlišují se dva druhy segregace: **dobrovolná** a **nedobrovolná**. S dobrovolnou segregací může být spojena řada pozitivních účinků pro obyvatele daného společenství. Koncentrace lidí s podobným socioekonomickým postavením, etnickým původem, náboženstvím nebo jinými charakteristikami do enkláv či citadel může posílit jejich pocit bezpečí a příslušnosti

k dané komunitě (Sýkora 2010). Enklávy jsou oblasti, kde žije jedna etnická nebo kulturní skupina. Koncentrují se dobrovolně za účelem zvýšit blahobyt vlastních členů (Marcuse 1997). Enklávy většinou vznikají dobrovolně na základě vlastních preferencí. Naopak nedobrovolná segregace obvykle přináší negativní následky, spojené s různými sociálními problémy, jako je kriminalita, deviantní chování a nižší úroveň dosaženého vzdělání. Příkladem nedobrovolné segregace je ghetto. Ghetto je extrémní forma rezidenční segregace (Burjanek 1997). Marcuse (1997) definuje ghetto jako prostorově soustředěnou oblast sloužící k oddělení a omezení určité nedobrovolně vymezené skupiny obyvatel (obvykle podle rasy), kterou dominantní společnost považuje za méněcennou a zachází s ní jako s méněcennou. Většinou je charakterizováno chudobou, nezaměstnaností a nekvalitním bydlením (Burjanek 1997, Sýkora 2005). V podobném smyslu se někdy používá i pojem slum. Slum označuje takové oblasti, kde se koncentruje městská chudoba, ale navíc zpravidla bývají příbytky velmi provizorní a jsou často na periferiích velkoměst rozvojových zemí (Burjanek 2005, Sýkora 2005). Sociální vyloučení je stav, který postihuje lidi, jimž je omezen přístup k příležitostem a zdrojům, což často vede k jejich vyloučení z trhu práce. Dlouhodobá nezaměstnanost může být jedním z hlavních faktorů sociálního vyloučení, což způsobuje závislost na sociálních dávkách. Tyto osoby často nakonec musí žít v segregovaných lokalitách, kde se sociální a ekonomická nerovnost prohlubuje a ztěžuje se jejich integrace do širší společnosti (Sýkora 2010). Koncentrace chudoby navíc představuje bariéru životních šancí a sociálních příležitostí.

Pojem separace označuje dobrovolné oddělení skupiny lidí od zbytku společnosti. Jedná se o dobrovolnou segregaci, kde tato skupina má většinou lepší socioekonomické postavení. Vyčleňuje se na základě vlastních preferencí. Separací mohou ve městech vznikat citadely. Citadela je prostorově soustředěný areál, v němž se sdružují příslušníci určité populace. Koncentrují se na základě svého nadřazeného postavení, bohatství nebo postavení ve vztahu k sousedům, aby toto postavení chránili nebo posilovali. Příkladem citadely jsou gated-communities, což je oddělená část obce fyzickou bariérou, jeden vjezd do areálu a další nástroje pro omezení pohybu nevíтанých obyvatel (Burjanek 1997, Marcuse 1997, Sýkora 2005, Sýkora 2010).

Segregace je ovlivňována řadou procesů, jako jsou například suburbanizace nebo gentrifikace. Oba tyto procesy z počátku snižují sociálně-prostorovou nerovnost (Sýkora 2009). Suburbanizace je proces, při kterém se lidé, bydlení, průmysl a služby rozšiřují za hranice tradičních městských oblastí a vytvářejí rozptýlené krajiny, které jsou s městy stále spojeny

dojížděnou za zaměstnáním. Tyto oblasti se skládají z různých předměstí s různými sociálními, hospodářskými a ekonomickými podmínkami. Proces suburbanizace je poněkud diferencován podle podmínek, ve kterých probíhá, a může se tedy různě projevovat v různých částech světa (Gregory a kol. 2009). Gentrifikaci lze chápat jako proces, který se od 60. let minulého století rychle vyvíjel a rozšířil do globálního měřítka, kde se stává důležitou součástí současných měst. Jedná se o transformaci starých vnitřních částí města do nových komplexů prostřednictvím obnovy bytových fondů, což vede k regeneraci měst (Smith 2002). Zatímco revitalizace vnitřních měst může zpočátku vést k sociálnímu promíchávání a snižování segregace, s postupem času související procesy gentrifikace, jako je zvyšování hodnoty nemovitostí a vysídlování, mají tendenci sociální homogenizaci a segregaci prohlubovat (Huntington 2021).

V minulém století byl výzkum segregace velmi časté téma. Začátky výzkumu segregace se může považovat popis Londýnských čtvrtí od Booth a Hamletse (Musterd 2017), následovaný chicagskou školou, kde se už zaměřovali na vysvětlení vzorců a vytváření modelů jako je například model koncentrických zón (Burjanek 1997). Většina literatury z poloviny 20. století se zaměřovala na etnickou segregaci primárně afroamerického obyvatelstva ve velkých amerických městech. Důsledkem segregace v USA byla koncentrace afroameričanů do center měst, a to vedlo k úpadku vnitřních měst (Parker Friesbie, Huie 2000). Zároveň chicagská škola vytvořila řadu indexů, které potom shrnuli Denton a Massey (1988) a definovali 5 dimenzí segregace:

(1) evenness (rovnoměrnost) – popisuje rozdílné rozložení dvou sociálních skupin mezi jednotkami ve městě

(2) exposure (expozice) – se snaží vysvětlit mírou potenciálního kontaktu/interakce mezi příslušníky menšiny a většiny v rámci oblasti města, jaká je pravděpodobnost sdílení stejné čtvrti

(3) concentration (koncentrace) – uvádí relativní množství fyzického prostoru, který ve městě zaujímá menšinová skupina

(4) centralization (centralizace) – se zabývá do jaké míry je skupina prostorově umístěna blízko centra

(5) clustering (shlukování) – je míra do jaké k sobě areálové jednotky obývané příslušníky menšiny přiléhají nebo se v prostoru shlukují

Všechny tyto dimenze se vzájemně ovlivňují a doplňují. Například (1) evenness empiricky koreluje s (2) exposure, ale koncepčně jsou odlišné. Pro každou dimenzi doporučili jeden index segregace (Denton, Massey 1988). Většina těchto indexů se používá dodnes, i když většina z nich má nějaké omezení. Proto je také dobrá kombinace metod pro měření segregace (Yao 2018). Index odlišnosti (index of dissimilarity), který je jeden z indexů segregace pro dimenzi (1) evenness a který se bude používat při analýze Kladna a jeho regionu, je blíže představen ve třetí kapitole Data a metodika.

Města, která mají dobré postavení v globální ekonomice a v národní a mezinárodní městské hierarchii, jsou stále více segregovaná a méně egalitární, pokud jde o socioekonomický status jejich obyvatel. Duální město označuje koncept, který zdůrazňuje rozdělení města na dvě odlišné části na základě socioekonomických faktorů. Tato myšlenka zdůrazňuje přítomnost polarizace městského prostředí (van Kempen 1994). Tyto globální a duální města mají odlišnou strukturu sociálních nerovností než městské oblasti, které jsou charakterizovány úpadkem a deindustrializací (Marcinczak, Gentile, Stępniaak 2013). Podle Wilson (1987) v těchto místech probíhá hlavní linie sociálních a příjmových rozdílů mezi těmi, kteří mají práci, a těmi, kteří ji nemají, přičemž celková míra sociálních rozdílů je nižší než v prosperujících globálních městech. Totéž platí pro míru sociální segregace. Tato kategorie městských sociálních nerovností charakterizuje především staré průmyslové regiony, které zůstávají nebo se staly slabě napojenými na globální toky kapitálu a investic (Musterd 2005). Nejen postavení v globální ekonomice, ale také velikost města má význam pro segregaci, přičemž větší města jsou více segregovaná než menší (Marcinczak 2023). Na to poukazuje Musterd (2017) ve své práci, že v západní Evropě je nejglobálnější město Londýn, více segregované než Amsterdam a Vídeň. Na jihu Evropy jsou globálnější města Madrid a Milán segregovanější než Atény, přestože sociální nerovnosti jsou v Aténách ve srovnání s Milánem mnohem vyšší.

2.2. Socialistické a postsocialistické město

Socialistické město a postsocialistické město seskupuje soubor jevů ve městech SVE a bývalého Sovětského svazu, která byla po řadu desetiletích součástí globálního socialistického řádu (Hirt 2016). Socialistické město označuje městské oblasti, které byly plánovány, rozvíjeny a spravovány podle socialistických principů a ideologií v období socialismu, zejména v zemích SVE. Socialistická města se vyznačovala centralizovaným plánováním, státním vlastnictvím zdrojů, výraznou symbolikou socialistického režimu v architektuře a veřejných prostorách, důrazem na industrializaci a kolektivní bydlení

a společenskou rovnost (Ouředníček 2016, Müller 2019). Podle ideálů plánování neměla socialistická města mít rezidenční segregaci. Aby se zabránilo nerovnostem, byl trh s byty a pozemky široce nahrazen administrativním přidělováním. Upřednostňovala se produkce veřejného nájemného bydlení. Ve skutečnosti však administrativní alokace rovněž vytvářela nerovnosti a nerovnoměrné prostorové rozmístění sociálních skupin (Ruoppila, Kähkö 2003). Na druhé straně postsocialistické město je chápáno jako město, které prošlo transformací po pádu socialistického režimu, a které se snaží adaptovat na nové politické, ekonomické a sociální podmínky (Müller 2019).

Socialistické a postsocialistické město nelze chápat jako statické entity, ale spíše jako dynamické a proměnlivé prostředí, které se vyvíjí v reakci na různé vnější i vnitřní faktory. Tato dynamika odráží složitost procesů urbanizace a transformace v kontextu zemích SVE (Chelcea 2023). Je důležité si také uvědomit, že postsocialistická města stále procházejí složitým procesem transformace, který zahrnuje různé úrovně změn v institucionálním, sociálním a urbanistickém prostředí. I když formální přestavba institucionálního prostředí byla v mnoha bývalých komunistických zemích již z velké části dokončena, sociální praktiky a struktury stále zachovávají některé socialistické prvky. Mnohé části postsocialistických měst stále vykazují typický socialistický charakter, což naznačuje, že tato města jsou stále ve fázi přechodu (Sýkora, Bouzarovski 2012). Dalšími významnými aspekty postsocialistické transformace ve SVE jsou například nárůst problémů s dostupností bydlení, marginalizace komunálního bytového fondu, zvýšení segregace a často také rozsáhlý úpadek starých předsocialistických bytových fondů bez současného předměstského rozrůstání a vysoký podíl bytů umístěných v panelových sídlištích, co se například odehrávalo v Bukurešti (Sailer-Fliege 1998).

Problém zmenšování středně velkých měst v postsocialistických zemích je komplexní jev, který zahrnuje demografický úbytek, ekonomický pokles a změny ve struktuře obyvatelstva. Tato města čelí výzvám spojeným s urbanistickým úbytkem, který může mít důsledky pro sociální a ekonomickou strukturu městských oblastí. Zmenšování měst může vést k nerovnoměrnému rozložení obyvatelstva, koncentraci zranitelných skupin obyvatel v určitých částech města a vytváření sociálních disparit. V postsocialistických zemích se zmenšování středně velkých měst často urychluje v důsledku suburbanizace, poklesu porodnosti a trvalé emigrace obyvatel. Tyto procesy mohou mít dopady na sociální soudržnost, ekonomickou stabilitu a kvalitu života obyvatelstva. Tento problém může vést k zvyšování segregace v těchto městech. Města, která jsou zasažena tímto problémem

v postsocialistických zemích, se zmenšují rychleji než v západních zemích (Huntington 2021, 2023; Jaroszewska 2019).

2.3. Segregace v Evropě

Obecně se soudí, že rezidenční diference byla nižší v socialistických městech než v kapitalistických (Ruoppila, Kährrik 2003). S tím souvisí i to, že Evropa je daleko méně segregovaná na rozdíl od USA. Více autorů se shoduje na tom, že jak socioekonomická, tak etnická segregace je daleko větší v USA než v Evropě (Musterd 2005, 2017; Tammaru 2016). V evropských městech je rezidenční segregace častěji způsobena rozdíly v socioekonomickém postavení než rasovými či etnickými rozdíly (Burjanek 1997). Ve většině případů v Evropě nejsou chudá a střední třída striktně odděleny mezi sebou, ve skutečnosti se bohatší vrstvy segregují spíše, než chudí. Lze tedy tvrdit, že v Evropě převažuje spíše sociální rozmanitost (Musterd 2005). Jedním z důvodů je velká sociální ochrana poskytovaná státem, která ve většině států Evropy zmenšuje rezidenční segregaci oproti USA. Zejména role sociálního státu se zdá být významným prostředníkem příjmových nerovností, zejména u nepracujícího obyvatelstva (Marcinczak, Gentile, Stepniak 2013). V evropských městech je obvyklé, že lidé s vyšším sociálním postavením žijí v několika rozsáhlejších a jednotných oblastech, zatímco ty s nižším sociálním a ekonomickým statusem se často shromažďují v mnoha menších, rozdrobených zónách (Sýkora 2005).

Příjmové nerovnosti začaly růst v západní Evropě v 80. letech, ve střední a východní Evropě tomu bylo později. Právě zde došlo k nejmarkantnějšímu nárůstu socioekonomické nerovnosti a nedávná studie poskytují četné důkazy, že segregace obyvatel s vyšším sociálním statusem od skupin s nižším sociálním statusem vzrostla i ve východní Evropě. Po pádu socialismu prochází střední a východní Evropa hlubokou proměnou. Socialistická města totiž byla velmi homogenní kvůli centrálnímu plánování (Tammaru 2016), zároveň jak uvádí Marcinczak (2013) díky centrálnímu plánování byla rezidenční segregace vytvářena a reprodukována, a také byla hlavním aspektem městských "prioritních krajín". Ruoppila (2002) identifikoval charakteristické znaky rezidenční diference ve středoevropských a východoevropských socialistických městech, která měla před druhou světovou válkou kapitalistickou minulost. Zaprvé, v oblastech vybudovaných před nástupem socialismu se nerovnoměrné rozložení socioprofesionálních skupin nikdy neztratilo. Centrální městské části s kvalitním bydlením a vilové čtvrti si obvykle udržely vyšší status, zatímco centrální oblasti s nízkým statusem zůstaly na nižší úrovni. Po začátku migrace obyvatelstva do panelových sídlišť v 60. letech 20. století se fyzické chátrání nízkostatusových čtvrtí vnitřního města propojilo se sociálním úpadkem.

Zadruhé, rozsáhlá socialistická sídliště na periferiích měst se stala převážně domovem "socialistické střední třídy", tedy pracujícího obyvatelstva. Zatřetí, nová sídliště s rodinnými domy uvnitř měst měla charakter střední třídy, zatímco rodinné domy v příměstských oblastech měly spíše venkovský charakter a nižší status (Ruoppila, Kährlik 2003).

Po přechodu na kapitalistickou společnost zde vznikají nové vzorce (Sýkora 1999). Nová sociální, politická a ekonomická realita měst byla formována zděděnými prostorovými a funkčními strukturami, systémovými změnami specifickými pro jednotlivé země, rostoucí adaptací podmínek Evropské Unie a rostoucím vystavováním globálním trhům. Tento přechod předpokládá zvýšení sociálních prostorových rozdílů, než tomu bylo. Hlavním důvodem je výrazný růst nezaměstnanosti, příjmových a sociálních nerovností. Nicméně rozdíly v předsocialistických fyzických vrstvách, v rozsahu nově postavených domů, stejně jako ve složení obyvatelstva a bytové politice, přispívají k rozdílům v sociálních vzorcích napříč městy ve střední a východní Evropě. Sociálně-prostorové změny ve městech střední a východní Evropy následují změny na institucionální úrovni a v socioekonomických strukturách (Kährlik a kol. 2015). Kombinace těchto důvodů, segmentace trhu práce a spojení předsocialistického a socialistického dědictví s postsocialistickými reformami dalo vzniku nové sociální stratifikaci (Marcinčzak, Gentile, Stępniaak 2013). Dramatický nárůst příjmové nerovnosti ve SVE v 90. letech 20. století nebyl doprovázen předpokládaným nárůstem sociální segregace. Naopak, v souladu s trendem pozdního socialismu se sociální segregace buď snížila (Sýkora 2009), nebo zůstala stabilní na nízké úrovni. Tento poněkud nečekaný stav byl znám jako "paradox postsocialistické segregace" a byl do značné míry připisován nedostatečně rozvinutému stavu trhu s nemovitostmi a hypotečními úvěry, který omezoval rezidenční mobilitu zejména vyšších příjmových skupin (Marcinčzak, Gentile 2023). V podstatě jak během pozdního socialismu, tak na počátku postsocialistické transformace se vyšší sociální skupiny "zmocnily" nové obytné zástavby postavené ve vnitřním městě uprostřed stávajících předsocialistických činžáků, stejně jako, a to zejména, v okrajových (suburbánních) oblastech venkovského charakteru. Protože v obou oblastech, až na výjimky, žily převážně nižší sociální kategorie obyvatelstva, měl příchod relativně bohatých nových obyvatel do těchto lokalit heterogenizující vliv na jejich socio-prostorové struktury. Lze se domnívat, že rostoucí sociální promíchávání souvisí se dvěma souběžnými procesy: 1. rezidenční mobilitou vyšších kategorií a 2. relativní nehybností nižších sociálních vrstev (Marcinčzak, Gentile, Stępniaak 2013).

2.4. Segregace v Česku

Zkoumání segregace v Česku proniklo do oborů sociologie a sociální geografie již ve třicátých letech dvacátého století, kdy se této problematice věnovali badatelé jako Ullrich a Král. Později významně přispěl k rozvoji konceptů sociálně-prostorového směru Jiří Musil (Ouředníček 2005). V současnosti je řada projektů, který se zabývají socio-prostorovou diferenciací řešena na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědné fakulty Univerzity Karlovy, ale také na dalších pracovištích v Česku.

Novák a kol (2007) kategorizují procesy spojené se sociálně-prostorovou diferenciací do tří hlavních skupin, které se následně dále dělí. První skupina jsou sociálně-ekonomické a demografické procesy, kam patří např. sociální stratifikace a přesuny uvnitř měst nebo společenské a demografické změny. Druhou skupinou jsou ekonomické procesy, kam řadí globalizaci, nerovnoměrný ekonomický rozvoj a ekonomickou restrukturalizaci. A v poslední skupině se nachází ostatní procesy, kam zařadili např. mezinárodní migraci, bydlení a trh s nemovitostmi nebo institucionální zásahy a jejich nerovnoměrné regionální dopady. Dále tvrdí, že hlavní roli mají ekonomické procesy v současných změnách sociálně prostorové diferenciaci území Česka. Z velké části jsou však ekonomické procesy chápány jako nedílná součást transformace české ekonomiky po roce 1989 a globálních ekonomických změn (Novák a kol. 2007).

Sýkora (2009) uvádí, že v Česku jsou 4 nejdůležitější skupiny, které se segregují, a to obyvatelstvo s vysokým sociálním statusem, obyvatelstvo s nízkým sociálním statusem, romské obyvatelstvo a cizinci. Na základě těchto skupin potom rozlišuje hlavní typy lokalit segregace a separace v Česku a to jsou: (1) tradiční vilové čtvrti společenských elit, (2) místa nové bytové výstavby pro bohaté obyvatelstvo včetně gated-communities a gentrifikovaných oblastí, (3) vybraná zchátralá sídliště z dob socialismu s rychle upadajícím sociálním statusem, (4) upadající zóny v městských čtvrtích s kombinací obecního a soukromého nájemního bydlení a koncentrací sociálně znevýhodněného obyvatelstva, (5) nově vybudované nebo rekonstruované chráněné bydlení ve vlastnictví obce pro tzv. sociálně nepřizpůsobivé osoby a neplatiče nájemného, (6) lokality sociálně vyloučených romských koncentrací, které jsou často iniciovány nebo posilovány postupy místních samospráv při přidělování obecních bytů, (7) různé koncentrace cizinců, které mohou být spojeny s uzavřenými komunitami bohatých, etnických enkláv, stejně jako s ubytovny pro přistěhovalé manuální pracovníky (Sýkora 2009). I v Česku se existence a současný stav těchto lokalit částečně odráží z historického vývoje.

Ekonomická restrukturalizace v posledních desetiletích vedla k prohloubení rozdílů v příjmech a diferenciaci cen nemovitostí. Příjmově silní si mohou dovolit bydlení podle svých preferencí ve vybraných lokalitách, naopak sociálně slabí zůstávají v oblastech s nižšími cenami nebo se stěhují tam, kde není vysoká poptávka. Tím roste koncentrace obou skupin v jednotlivých místech. Středně velká a malá města poskytují stabilní zaměstnanost, což přitahuje obyvatele s vyšším vzděláním a mladší generace, naopak venkovské oblasti trpí úbytkem obyvatelstva a stárnutím populace. Napříč Českem se projevuje dlouhodobé trendy separace a segregace sídelních lokalit. Některé části velkých měst a jejich předměstí se staly domovem pro luxusní a exkluzivní rezidenční projekty, jako jsou gated communities (Matoušek, Sýkora 2010). Naopak neatraktivní, často bývalé průmyslové areály mají vyšší koncentrace nižší sociální skupiny, zejména romského obyvatelstva. Tyto lokality s vysokou koncentrací Romů často trpí sociálním vyloučením. Životní podmínky jsou zde obvykle velmi nízké, včetně vysoké nezaměstnanosti (Sidiropula Janků 2010).

V roce 2006 byl publikován výzkum o segregaci romských obyvatel na území Česka mapující sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené romské lokality (Gabal 2006). Dalším větším projektem, který vznikl na půdě Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, je projekt "Segregace a sociální vyloučení", který má snahu identifikovat a hodnotit segregace za celé Česko (Sýkora 2022). V závěru je práce diskutována s výsledky obou zmiňovaných projektů.

3. METODIKA A DATA

V empirické části se práce pokusí odpovědět na výzkumné otázky pomocí kvantitativních metod. Jak je už výše zmíněno, tak k porovnání a hodnocení segregace budeme používat index odlišnosti D. Index odlišnosti D měří relativní rozdíl prostorového rozložení dvou jevů v rámci vnitřního členění území. Zjednodušeně se jedná o podíl menšiny, co by se musel přestěhovat, aby bylo rovnoměrné rozložení menšiny po celém území (Denton, Massey 1988; Sýkora, Temelová 2005). Vypočítá se jako:

$$D = \frac{1}{2} \sum_k \left| \left(\frac{x_i}{X} \right) - \left(\frac{y_i}{Y} \right) \right| \quad \text{kde}$$

x_i a y_i : je počet příslušníků skupin X a Y v i -té územní jednotce

X a Y: je celkový počet příslušníků skupin X a Y v celém území

k: je počet územních jednotek

Index odlišnosti D může mít hodnoty od 0 (žádná segregace) do 1 (úplná segregace). Parker Friesbie (2000) zmiňuje, že index odlišnosti D představuje rozložení pouze jedné skupiny ve vztahu k druhé, má mnoho nedostatků a neposkytuje úplný obraz segregace v celé městské oblasti. Například: Pokud se zabýváme rozdíly v segregaci mezi městy, interpretace D nemůže poskytnout žádné informace o míře kontaktů nebo o míře izolace mezi skupinami. Dále D počítá s tím, že městský systém je složen z oddělených jednotek, z nichž každá je oddělena od okolních oblastí, jako by měla vlastní ostrov, zaměřuje se na celé město či region, a to pouze na bydlení a zapomíná se na místa, kde lidé tráví čas (Yao 2018). V neposlední řadě je index D velmi citlivý na velikost sledovaného regionu a na malý počet menšiny v jednotce (Denton, Massey 1988; Yao 2018).

Z těchto důvodů použijeme k identifikaci území ještě lokalizační kvocient LQ. LQ je jedním z indexů prostorového shlukování, jedná se o poměr podílů skupiny obyvatel v prostorové jednotce k jejímu podílu v celém regionu (Yao 2018). Vypočítá se jako:

$$LQ = \frac{i}{I} \quad \text{kde}$$

i : je podíl sledovaného jevu v územní jednotce

I : je podíl sledovaného jevu z celém pozorovaném území

Hodnoty, které přesahují 1, ukazují, že zkoumaná skupina je relativně koncentrovaná v dané územní jednotce než v pozorovaném území. Hodnoty, které přesahují 2 se dají považovat za

vysoké koncentrace pozorované skupiny v dané jednotce (Ouředníček, Novák 2007. Pro LQ se dále zvolila metoda kartogramů pro zobrazení jevu v mapě. Mapy jsou zobrazeny v měřítku 1:110 000 a jako orientační prvek byly využity silnice 1. třídy, 2. třídy a 3. třídy z geodatabáze OpenStreetMaps. Kartografické zpracování proběhlo v prostředí ArcGIS Pro.

Oba indikátory, jako většina indexů prostorové segregace, jsou závislé na geografickém měřítku. To znamená, že hodnoty indikátorů se budou lišit, pokud se stejným indikátor použijeme na data agregovaná různými metodami. Problém s různou agregací dat a vymezení do území je znám jako problém modifikovatelné plošné jednotky (MAUP) (Yao 2018). Dále je také zapotřebí si dát pozor, na existenci ekologické chyby při analýze dat agregovaných do územních celků, tedy skutečnosti, že vztahy sledované na úrovni populací nemusí být platné pro jedince, kteří jsou jejich členy (Novák, Netrdová 2011).

Pro tyto indikátory se použila data ze Sčítání lidu, domů a bytů (dále jen SLDB) za rok 2001, 2011 a 2021. Při volbě ukazatelů se vycházelo z rešerše literatury věnované zjišťování a porovnávání rezidenční diferenciaci a segregace. Proto byly pro analýzu zvoleny tři sady dat: vzdělanost, hlavní třídy v zaměstnání a nezaměstnanost. Přestože vzdělání není zárukou vysokých příjmů na individuální úrovni, existuje vysoká korelace mezi úrovní vzdělání a příjmy (Sýkora 2009). Pro určení problémových a segregovaných oblastí bylo zvažováno použití také data o příjmech sociálních dávek. Ale jelikož tato data byla poskytnuta pouze na úrovni obcí, bylo od této možnosti upuštěno. Statistické sledování se provádí pro obyvatelstvo trvale bydlící v dané lokalitě. Existuje však mnoho důvodů, proč se reálné a vykazované místo bydliště jednotlivých osob liší. V minulosti například šlo o přihlašování dětí k trvalému pobytu v bytech prarodičů, dnes například o fiktivní stěhování při výměnách bytů, za účelem získání vysokoškolské koleje nebo o faktická stěhování, která nejsou statisticky zachycena. Z tohoto důvodu může být zkreslení údajů v censu i v běžné evidenci odhadem 15–20 % (Ouředníček, Novák 2007).

U vzdělanosti se braly v potaz pouze osoby starší 15 let a u hlavních tříd v zaměstnání se pracovalo pouze s osobami, které spadají do kategorie pracovní síla. Pracovní sílu tvoří ekonomicky aktivní obyvatelstvo, tedy zaměstnaní a nezaměstnaní (ČSÚ 2010). Vzdělanost a hlavní třídy v zaměstnání byli následně rozděleny do 3 skupin podle Mezinárodní standardní klasifikace zaměstnání upravené pro Česko CZ-ISCO, kde byla ještě navíc spojena skupina 3 a 4 do jedné skupiny (ČSÚ 2024a). Na základě této klasifikace jsme určili 3 skupiny, které reprezentují (1) nižší sociální třídu, (2) střední sociální třídu a (3) vyšší sociální třídu.

Tabulka 3. 1. Klasifikace vzdělání CZ-ISCO upravená pro Česko.

Stupně vzdělání podle klasifikace ISCED 97	Úrovně dovedností
6 terciární vzdělání - druhý stupeň (vedoucí k vědecké kvalifikaci)	4
5A terciární vzdělání - první stupeň, bakalářský/magisterský titul	
5B terciární vzdělání - první stupeň	3
4 postsekundární neterciární vzdělání	
3 vyšší sekundární vzdělání	2
2 nižší sekundární vzdělání	
1 primární vzdělání	1

Zdroj: ČSÚ 2024a.

Tabulka 3. 2. Klasifikace hlavních tříd CZ-ISCO upravená pro Česko.

Hlavní třídy klasifikace CZ-ISCO	Úrovně dovedností
1 Zákonodárci a řídicí pracovníci	3 + 4
2 Specialisté	4
3 Techničtí a odborní pracovníci	3
4 Úředníci	
5 Pracovníci ve službách a prodeji	
6 Kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství	2
7 Řemeslníci a opraváři	
8 Obsluha strojů a zařízení, montéři	
9 Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	1
0 Zaměstnanci v ozbrojených silách	1 + 4

Zdroj: ČSÚ 2024a.

Vzdělání a nezaměstnanost byla použita pro všechny tři uvedené roky. Hlavní třídy v zaměstnání se použily pouze pro rok 2021 kvůli tomu, že v cenzu za rok 2001 a 2011 tento údaj nefiguroval. Proto byla tyto data použita zejména k hodnocení současného stavu rezidenční diferenciaci. Na druhou stranu jsou velmi dobrým indikátorem, protože vychází z mezinárodní klasifikace a lépe se výsledky následně mohou porovnávat napříč světem. Pro analýzu dále byla vyřazena kategorie Zaměstnanci v ozbrojených silách, kvůli složitému zařazení do sociální třídy (viz Tab. 3. 2.)

Pro tyto skupiny se tedy následně počítal index D za správní území obce Kladno a LQ za upravené ZSJ¹ (dále jen uprZSJ) za správní území obce Kladno. Upravená ZSJ vznikla spojením některých sousedních ZSJ kvůli populačnímu omezení, aby zde bylo zachována ochrana anonymity a nebylo možné případně identifikovat osoby. Princip spojování nebyl od poskytovatele zveřejněn. Tato data byla takto poskytnuta za rok 2021 a proto se musela spojit stejná ZSJ i u zbylých let pozorování.

¹ Základní sídelní jednotkou (dále jen ZSJ) se rozumí jednotka představující částí území obce s jednoznačnými územně technickými a urbanistickými podmínkami nebo spádová území seskupení objektů obytného nebo rekreačního charakteru (ČSÚ 2016)

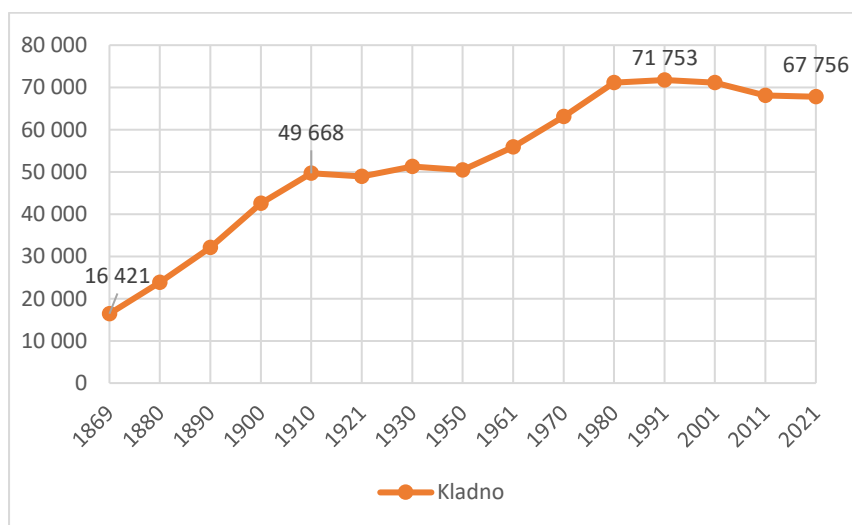
Nezaměstnanost se použila pro výpočet míry nezaměstnanosti. ČSÚ (2024b) definuje míru nezaměstnanosti jako podíl nezaměstnaných k ekonomicky aktivním, tj. součtu zaměstnaných a nezaměstnaných. Tento údaj pomohl k identifikaci dlouhodobě problémových lokalit.

Pro porovnání s vyššími správními jednotkami byla také použita data ze SLDB. Problémem bylo určení hodnot pro ORP Kladno za rok 2001, protože samotné správní jednotky ORP byly zřízeny až v roce 2003 (RIS 2021). Tento problém byl vyřešen dodatečným spočítáním všech hodnot pro ORP Kladno na základě obcí, které se nachází v této jednotce v roce 2021. Zároveň bylo nutné ověřit, zda jsou všechny obce, které patřily do ORP Kladno v roce 2021, uvedeny také v roce 2011.

4. PŘEDSTAVENÍ MĚSTA KLDNA

Kladno je statutárním městem v okrese Kladno ve Středočeském kraji. Nachází se přibližně 15 kilometrů severozápadně od Prahy a jeho rozloha je okolo 36,97 km². První zmínky o Kladně sahají do 14. století jako o malé vsi. Kladno se dostalo do širšího povědomí až v 19. století, kdy zde bylo objeveno černé uhlí. To nastartovalo velký rozvoj Kladna, jak industriální, tak demografický. Městu Kladnu přibylo mezi lety 1844 a 1876 téměř 14 tisíc obyvatel (Klapka 1876). Prosperita a rozvoj obce pokračovala tak, že v roce 1870 bylo Kladno povýšeno na město a v roce 1893 dokonce na okresní město. Poválečné Kladno bylo za socialismu určováno extenzivním směrem. Probíhal velký příliv pracovní síly a výstavba obřích sídlišť. Důvody byly stále probíhající těžba černého uhlí a výroba oceli. Zároveň se s Kladnem sloučilo i několik okolních obcí (Kuchyňka a kol. 2000). V tu dobu na druhou stranu byla zcela zanedbávána infrastruktura a životní prostředí. Některé tyto negativní aspekty z minulého století si Kladno nese až dodnes (Kladno 2016).

Graf 4. 1. Vývoj počtu obyvatel v Kladně od roku 1869 do 2021.

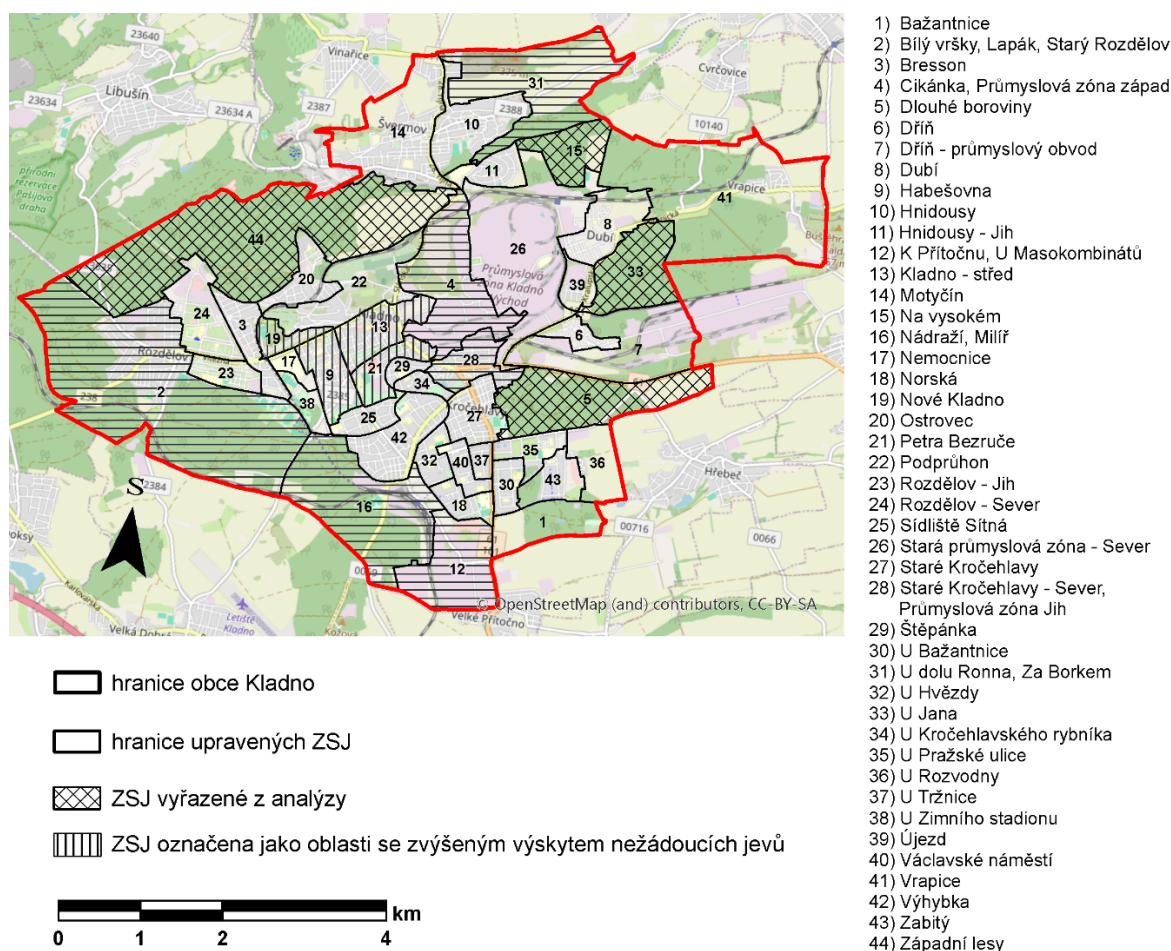
Zdroj: ČSÚ (2015), ČSÚ (2021); vlastní zpracování.

Vývoj počtu obyvatel souvisí s historií města Kladna a s událostmi, které ho postihly. Z Grafu 1 lze vyčíst velký nárůst obyvatel díky nálezům zmíněného černého uhlí, jak je už výše zmíněno. Tento růst se na pár let pozastavil kvůli válkám v Evropě. Další růst nastal na začátku socialismu díky podpoře těžkého průmyslu a slučování obcí tehdejšími režimy. V roce 1991 Kladno zaznamenalo poslední růst počtu obyvatel, od té doby začal jejich počet mírně klesat. Problém zmenšování středně velkých postsocialistických měst není specifický

pro Kladno, ale postihl více měst ve SVE (Huntigton 2021, 2023). V Česku tím byl dále zasažena převážně města s těžkým nebo hutním průmyslem.

Kladno je rozděleno na 7 katastrálních území a na 51 ZSJ z toho jich bylo 13 upraveno kvůli důvodů, které jsou výše uvedeny. Spojeny byly *Bílý vršky* s *Lapák* a *Starý Rozdělov* (č. 2), dále *Cikánka* s *Průmyslová zóna západ* (č. 4), *K Přítočnu* a *U Masokombinátů* (č. 12), *Nádraží* a *Milíř* (č. 16), *Staré Kročehlavy-sever* s *Průmyslová zóna jih* (č. 28) a *U dolu Ronna* s *Za borkem* (č. 31) viz. Obrázek 4.1. Jak je v úvodu zmíněno, některá ZSJ byla označena jako oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů². Zařazena byla ZSJ Habešovna, ZSJ Kladno-střed, ZSJ Nové Kladno a ZSJ Petra Bezruče (Kladno 2019).

Obrázek 4.1. Upravené základní sídelní jednotky města Kladno.

Zdroj: ARCDATA PRAHA 2015; vlastní zpracování.

² Zákon č. 111/2006 o pomoci v hmotné nouzi definuje místa se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů. Tento zákon upravuje pomoc zaměřenou na prevenci sociálního vyloučení a vymezuje situace, kdy jedinci nejsou schopni zabezpečit své základní potřeby, včetně bydlení. Novela zákona v roce 2017 umožnila obcím vyhlásit opatření obecné povahy a označit oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů, kde pak nebude možné vyplácet doplatky na bydlení (Úřad práce ČR 2020).

Z Tab. 4. 1. si lze ještě lépe si všimnout problému zmenšování středně velkých měst, který postihl i Kladno. Avšak se zmenšováním města se snižovaly všechny pozorované kategorie, kromě vyšší sociální třídy.

Tabulka 4. 1. *Vývoj počtu obyvatel, počtu jednotlivých tříd a nezaměstnanosti v letech 2001, 2011 a 2021.*

rok	2001			2011			2021		
	<i>Kladno</i>	<i>ORP</i>	<i>kraj</i>	<i>Kladno</i>	<i>ORP</i>	<i>kraj</i>	<i>Kladno</i>	<i>ORP</i>	<i>kraj</i>
obyvatelstvo	71 132	114 647	1 121 591	68 103	119 121	1 264 986	67 756	123 887	1 385 141
nižší soc. třídy	14 324	23 239	218 041	10 937	19 228	184 254	8 500	14 923	148 031
střední soc. třídy	39 759	51 591	631 312	37 879	65 661	720 049	36 160	65 428	732 131
vyšší soc. třída	4 948	10 546	75 444	6 647	12 794	124 875	8 341	18 106	217 641
nezaměstnaní	3 756	5 758	40 610	3 517	5 699	52 312	2 423	3 902	31 628

Zdroj: ČSÚ 2001, 2011, 2021; vlastní zpracování.

5. REZIDENČNÍ DIFERENCIACE KLADNA

V této kapitole se práce pokusí popsat a vysvětlit stav a vývoj socioekonomické rezidenční diference na území města Kladna. Nejprve vysvětlí vývoj indexu odlišnosti D, poté postupně se kapitola věnuje jednotlivým sociálním třídám.

Mohlo by se předpokládat, že po změně politického režimu a přechodu na tržní ekonomiku dojde k výrazné změně rezidenční diference a segregace ve městě Kladno. Nicméně, skutečnost je opačná. Analýza vývoje indexu odlišnosti D, jak je uvedeno v Tabulce 5.1, ukazuje, že dané území vykazuje vysokou míru homogenity. Lze tedy tvrdit, že homogenní prostředí, které se vytvořilo během období socialismu, zůstalo do značné míry nezměněné. Již tak nízká hodnota indexu odlišnosti D buď zůstala na obdobné úrovni, nebo dokonce došlo k jejímu dalšímu snížení. Tento jev lze přirovnat k již zmíněnému "paradoxu postsocialistické segregace," který je podrobně vysvětlen v kapitole 2.3.

Tabulka 5. 1. *Vývoj hodnoty indexu odlišnosti D za Kladno v letech 2001, 2011 a 2021.*

rok\třída	rozdělení přes úroveň dosaženého vzdělání			nezaměstnaní
	nižší soc. třída	střední soc. třída	vyšší soc. třída	
2001	0,10	0,06	0,15	0,12
2011	0,10	0,05	0,13	0,10
2021	0,08	0,07	0,13	0,16

Zdroj: ČSÚ 2001, 2011, 2021; vlastní zpracování.

5.1. Nižší sociální třída

Vývoj rozložení nižší sociální třídy podle vzdělání za jednotlivá upravená ZSJ města Kladno je detailně znázorněn na Obrázku 5. 1. Díky tomu lze identifikovat území, která se dlouhodobě potýkají s koncentrací nižší sociální třídy Tyto území mají vyšší hodnotu LQ, než je 2. Nejvyšší hodnoty LQ v rámci všech sledovaných let, podle obou použitých ukazatelů, vykazovalo uprZSJ K Přítočnu, U Masokombinátu (Příloha 2), a to hodnotu LQ nad 3 a dokonce podle hlavních třídy zaměstnání hodnotu LQ nad 4. Z Tabulky 5. 2. lze vyvodit, že i přes nárůst počtu obyvatel si toto území nadále udržuje status nejvíce znevýhodněné oblasti v celém městě. Jedním z možných vysvětlení vysoké koncentrace nižší sociální třídy v této lokalitě je přítomnost dvou ubytoven a nedostatek jiných forem bydlení.

Další dlouhodobě problematickou oblastí je ZSJ Stará průmyslová zóna-sever (Příloha 3). Většinu území zde zabírá areál bývalého podniku Poldi Kladno. Je značně pravděpodobné, že kvůli chátrajícímu podniku a přítomnosti dalších ubytovacích zařízení není tato lokalita atraktivní pro mobilnější a movitější vyšší třídu. Z tohoto důvodu se zde koncentruje vyšší podíl populace z nižší sociální třídy.

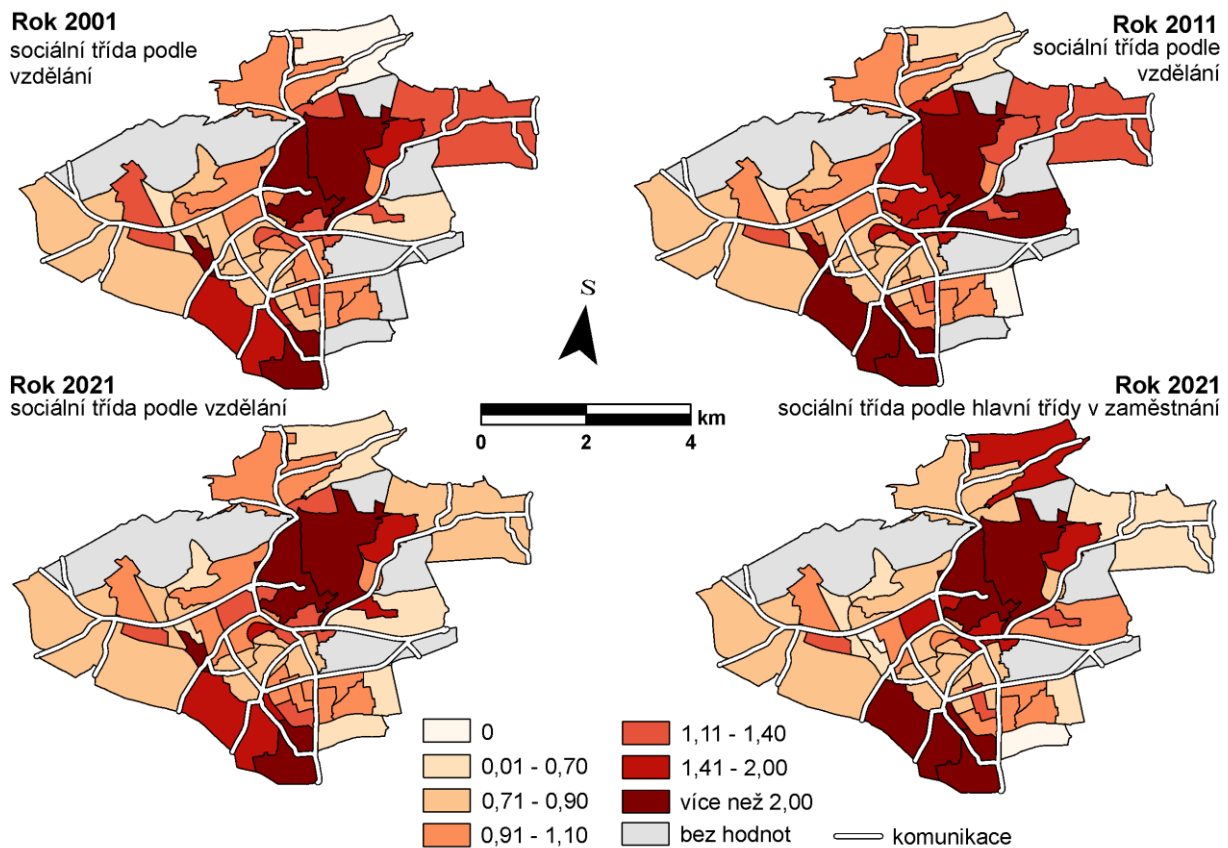
Tabulka 5. 2. Hodnoty v uprZSJ K Přítočnu, U Masokombinátů a ZSJ Stará průmyslová zóna-sever v letech 2001, 2011 a 2021.

Rok	2001			2011		
Ukazatel	vzdělání			vzdělání		
Název	<i>počet obyv.</i>	<i>počet nižší soc. třídy</i>	<i>LQ</i>	<i>počet obyv.</i>	<i>počet nižší soc. třídy</i>	<i>LQ</i>
K Přítočnu, U Masokombinátů	128	56	3,345	344	82	3,381
Stará průmyslová zóna-sever	158	61	2,205	264	77	2,519
Rok	2021			2021		
Ukazatel	vzdělání			hlavní třídy v zaměstnání		
Název	<i>počet obyv. 15+</i>	<i>počet nižší soc. třídy</i>	<i>LQ</i>	<i>počet obyv. 15+</i>	<i>počet nižší soc. třídy</i>	<i>LQ</i>
K Přítočnu, U Masokombinátů	181	51	3,495	181	32	4,125
Stará průmyslová zóna-sever	204	59	2,313	204	39	3,087

Zdroj: ČSÚ 2001, 2011, 2021; vlastní zpracování.

Další uprZSJ, které dlouhodobě vykazují hodnoty nad LQ 1,4, zahrnují uprZSJ Nádraží, Milíř (Příloha 4), uprZSJ Cikánka, Průmyslovou zónu-západ (Příloha 5) a ZSJ U Zimního stadionu. Zejména u poslední zmíněné jednotky je zajímavé sledovat stav v roce 2021. Pomocí údajů o vzdělání zde byla zjištěna hodnota LQ 2,4, zatímco podle hlavní třídy v zaměstnání byla hodnota LQ pouze 0,6. Tento rozpor je dále podpořen rozdílem v počtu sledovaných osob, kde na jedné straně je pouze 17 obyvatel počítáno do pracovní síly, zatímco na straně druhé je 102 obyvatel starších 15 let. Tento stav může být způsoben přítomností domova pro seniory, jehož obyvatelé se již nepočítají do pracovní síly.

Obrázek 5. 1. *LQ pro nižší sociální třídu za upravené ZSJ v Kladně v letech 2001, 2011 a 2021.*

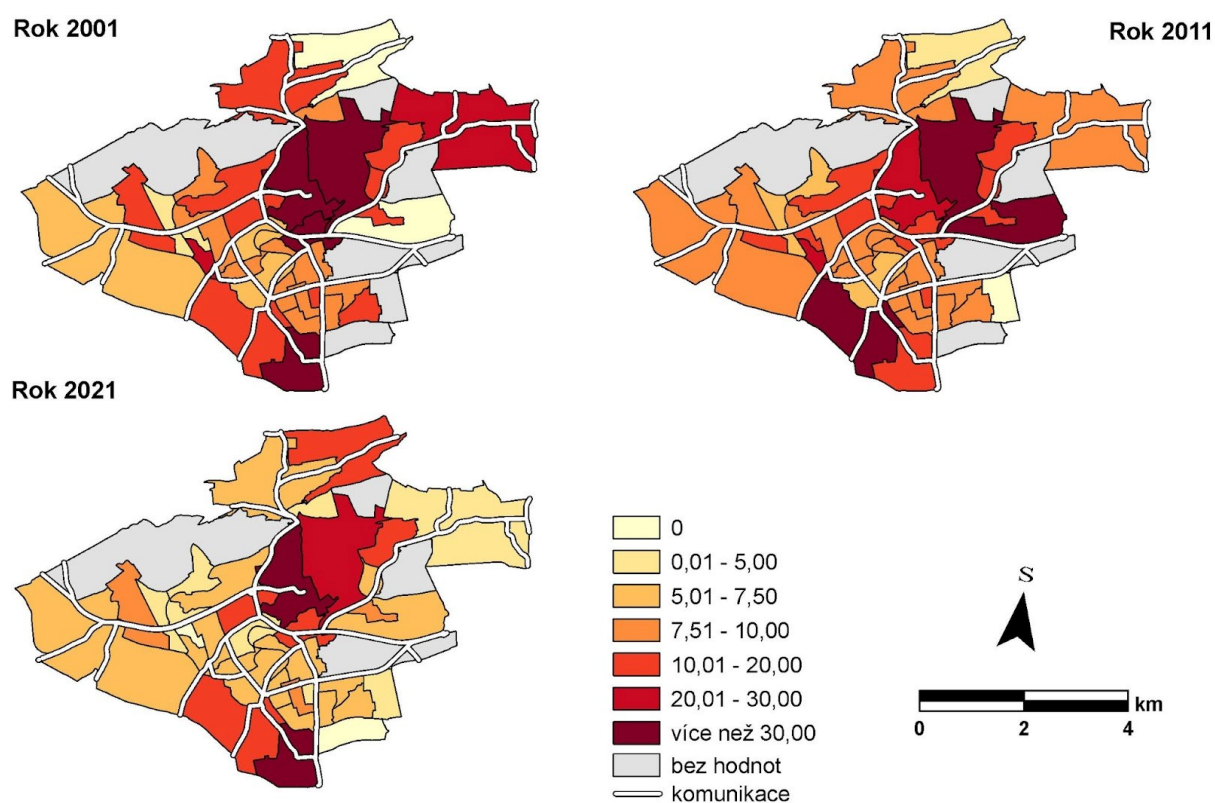
Zdroj: ARCDATA PRAHA 2015; ČSÚ 2001, 2011, 2021; OpenStreetMaps; vlastní zpracování.

Ve sledovaném období se v ZSJ Vrapice (Příloha 6) podařilo výrazně snížit koncentraci nižší sociální třídy, stejně jako celkový počet obyvatel spadajících do této kategorie. Další zajímavý rozdíl mezi klasifikacemi podle vzdělání a hlavní třídy v zaměstnání za rok 2021 lze pozorovat v uprZSJ U dolu Ronna, Za borkem, kde podle vzdělání byla zjištěna velmi nízká hodnota, zatímco podle hlavního zaměstnání dosáhla hodnoty 1,5. Tento jev může být způsoben malým počtem obyvatel v příslušném uprZSJ, což činí tyto hodnoty náchylnější k výkyvům. Velký nárůst lokalizačního kvocientu mezi lety 2001 a 2011 zaznamenalo ZSJ Dřív-průmyslový obvod. Hodnota LQ zde dosáhla 2,54. Se zvýšením LQ se během této doby zvyšoval i počet obyvatel, kdy většina z nich spadala do kategorie nižší sociální kategorie. Obecně lze konstatovat, že Kladno má relativně stabilní a neměnné rezidenční rozložení nižší sociální třídy, až na výjimky, které jsou výše zmíněné.

5.2. Míra nezaměstnanosti

Míra nezaměstnanosti by měla napomoci k identifikaci potenciálně problematických oblastí na území města Kladna. Veškeré hodnoty míry nezaměstnanosti jsou podrobně uvedeny v Příloze 1. Při prvním pohledu je zřejmé, že problematické oblasti, identifikované v předchozí podkapitole, vykazují i zde vysoké hodnoty nezaměstnanosti. UprZSJ K Přítočnu, U Masokombinátu představovala v roce 2001 nejproblematictější jednotku s hodnotou nezaměstnanosti 73,08 %. I v roce 2021 zůstaly tyto oblasti nejvíce postižené, byť míra nezaměstnanosti poklesla na 40 %. Je pravděpodobné, že vysoké hodnoty jsou způsobeny již zmiňovanými ubytovny na území. Obyvatelé ubytoven často pracují nelegálně a nejsou zahrnuti do statistik zaměstnanosti. V ZSJ Stará průmyslová zóna-sever, ačkoli se zde stále vyskytují vysoké hodnoty nezaměstnanosti, lze pozorovat postupný pokles z 54,44 % v roce 2001 na 25,44 % v roce 2021. S vyššími hodnotami se potýká znovu uprZSJ Cikánka, Průmyslová zóna-západ a uprZSJ Nádraží, Milíř i když zde lze vidět snižování.

Obrázek 5. 2. Míra nezaměstnanosti za upravené ZSJ v Kladně v letech 2001, 2011 a 2021.

Zdroj: ARCDATA PRAHA 2015; ČSÚ 2001, 2011, 2021; OpenStreetMaps; vlastní zpracování.

Rok 2011 byl pro celé území města Kladna mimořádně zajímavý z hlediska dynamiky míry nezaměstnanosti. Lze pozorovat značné a významné změny v hodnotách nezaměstnanosti. I když městský průměr vzrostl pouze o 0,13 % podle údajů uvedených v Příloze 1, v některých uprZSJ a ZSJ byly změny podstatně výraznější. Nejvýraznější změnu zaznamenalo ZSJ Dříň-průmyslový obvod, kde došlo k prudkému nárůstu nezaměstnanosti až na 55 %, což byla nejvyšší hodnota v daném roce. Naopak v roce 2021 tato oblast vykazovala hodnotu nezaměstnanosti lehce podprůměrnou, a to 5,88 %.

Ekonomická krize v roce 2009 a její následky pravděpodobně přispěly k těmto výrazným změnám v míře nezaměstnanosti mezi lety 2001 a 2011 (Guichard, Rusticelli 2010). Toto období ekonomické nestability mělo široký dopad na zaměstnanost v různých oblastech města, což se odrazilo v rozdílných mírách nezaměstnanosti v jednotlivých ZSJ.

Jediným územím, kde se kontinuálně zvyšovala míra nezaměstnanosti, je uprZSJ U dolu Ronna, Za borkem. Tato oblast se vyznačuje dlouhodobě nízkým počtem obyvatel, což činí jakékoli změny v počtu nezaměstnaných výrazně viditelnějšími a statisticky významnějšími. Nízká demografická základna v tomto území způsobuje, že i malé absolutní změny v počtu nezaměstnaných mohou vést k relativně velkým procentuálním změnám, čímž se zvyrazňuje trend rostoucí nezaměstnanosti.

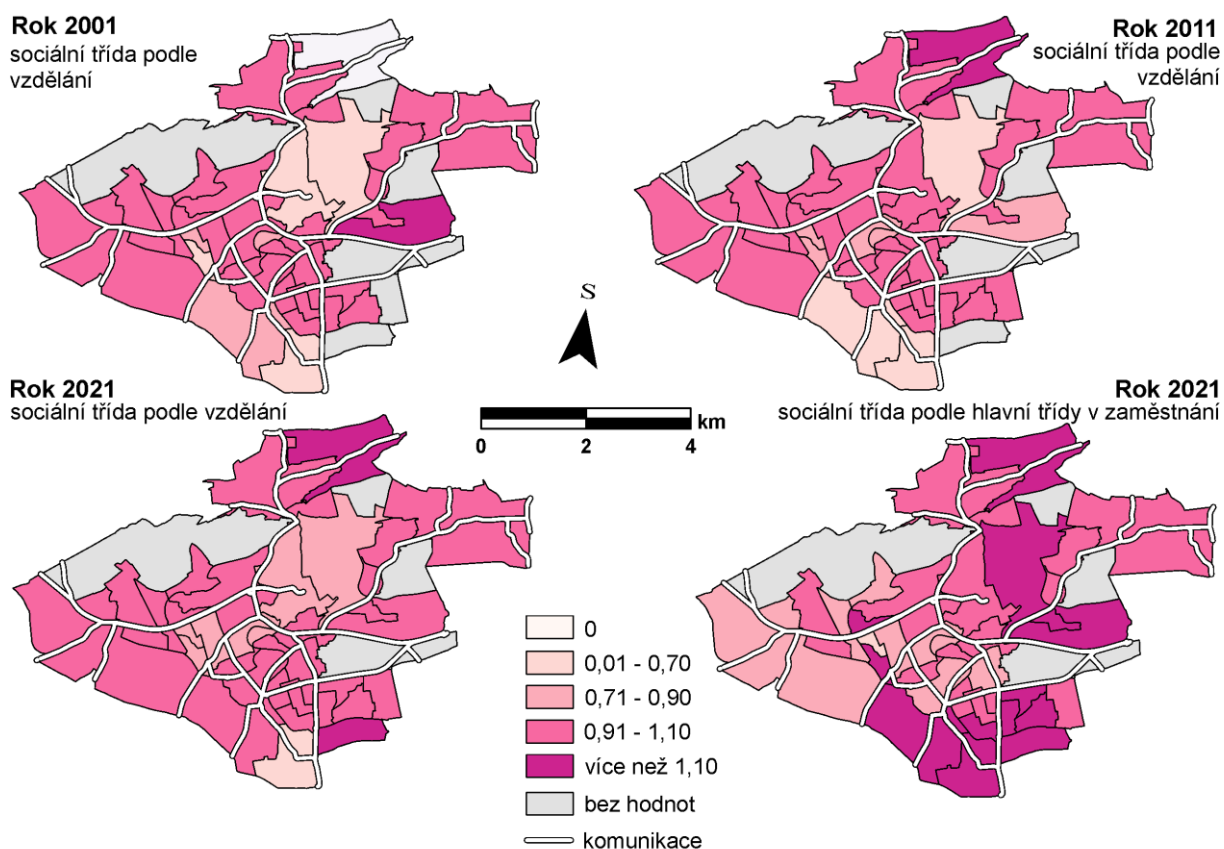
5.3. Střední sociální třída

Střední sociální třída představuje nejpočetnější skupinu obyvatel ve městě Kladno. Její prostorové rozložení je značně vyvážené. Z Obrázku 5.3. je zřejmé, že žádné ZSJ se za celé pozorované období nepotýká s výrazně vysokou koncentrací střední sociální třídy. Jediná dvě území, která v roce 2021 podle vzdělání měla hodnoty LQ přes 1, 1, jsou ZSJ Bažantnice a uprZSJ U dolu Ronna, Za Borkem. Tyto hodnoty ale nebyly nějak výrazné a dosahovaly pouze 1,24, potažmo 1,36. Naopak, velmi nízké hodnoty LQ střední sociální třídy byly zaznamenány ve dvou uprZSJ. Dlouhodobě nízké hodnoty vykazují především ty uprZSJ, které mají vysoké LQ u nižší sociální třídy a vysokou míru nezaměstnanosti, tedy zmiňované uprZSJ K Přítočnu, U Masokombinátů a ZSJ Stará průmyslová zóna-sever. Tato skutečnost potvrzuje vysoké zastoupení nižší sociální skupiny, respektive nezaměstnaných, v těchto oblastech.

Výrazně zajímavější změny a rozdíly jsou patrné v klasifikaci podle vzdělání a hlavní třídy v zaměstnání v roce 2021. Je patrné, že v mnoha ZSJ či uprZSJ se hodnota zvýšila u klasifikace podle hlavní třídy v zaměstnání ve srovnání s klasifikací podle vzdělání. Tento

nárůst není sice dramatický, neboť hodnoty překračují pouze 1,10, přičemž nejvyšší hodnota, která je navíc statisticky odlehlá, dosahuje 1,70. Vzdělání v tomto případě neodráží kvalitu zaměstnání, což naznačuje, že někteří jedinci se dokázali na trhu práce úspěšně uplatnit i bez formálně vysoké úrovně vzdělání. Tato skutečnost poukazuje na možnost, že kvalifikace a schopnosti jednotlivců mohou hrát významnější roli než samotná úroveň dosaženého vzdělání.

Obrázek 5.3. LQ pro střední sociální třídu za upravené ZSJ v Kladně v letech 2001, 2011 a 2021.

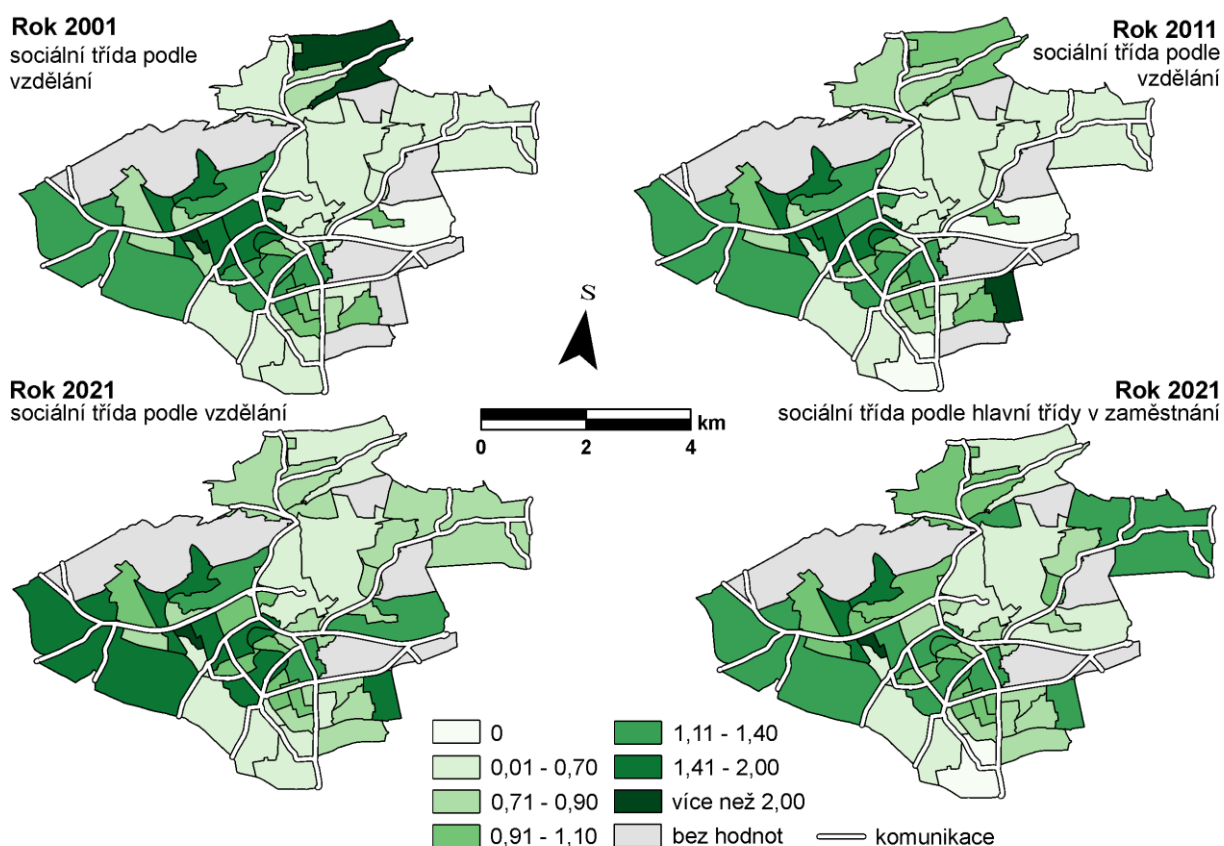
Zdroj: ARCDATA PRAHA 2015; ČSÚ 2001, 2011, 2021; OpenStreetMaps; vlastní zpracování.

5.4. Vyšší sociální třída

Vyšší sociální třída by měla reprezentovat majetnější segment obyvatelstva v Kladně. Jak je uvedeno v kapitole 2, tato třída měla nejvýznamnější vliv na rozložení všech sociálních skupin na území města Kladna, neboť měla možnost volby svého bydlení a byla daleko mobilnější než nižší sociální skupina (Marcínczak, Gentile, Štěpniak 2013). Při analýze Obrázku 5.4 je patrné, že během sledovaného období několik území překročilo hodnotu LQ 2.

Konkrétně, ZSJ Nemocnice tuto hodnotu překročila ve všech letech kromě roku 2011, kdy dosáhla hodnoty 1,95. V roce 2001 hodnotu 2 překročila území uprZSJ U dolu Ronna, Za Borkem, avšak, jak bylo uvedeno výše, tato upravená ZSJ mají nízký počet obyvatel, což je činí náchylnými na změny. V roce 2011 také ZSJ U rozvoden překročila hodnotu 2, avšak i zde je problém s nízkým počtem obyvatel, který nedosáhl ani počtu 10 osob v ZSJ.

Obrázek 5. 4. LQ pro vyšší sociální třídu za upravené ZSJ v Kladně v letech 2001, 2011 a 2021.

Zdroj: ARCDATA PRAHA 2015; ČSÚ 2001, 2011, 2021; OpenStreetMaps; vlastní zpracování.

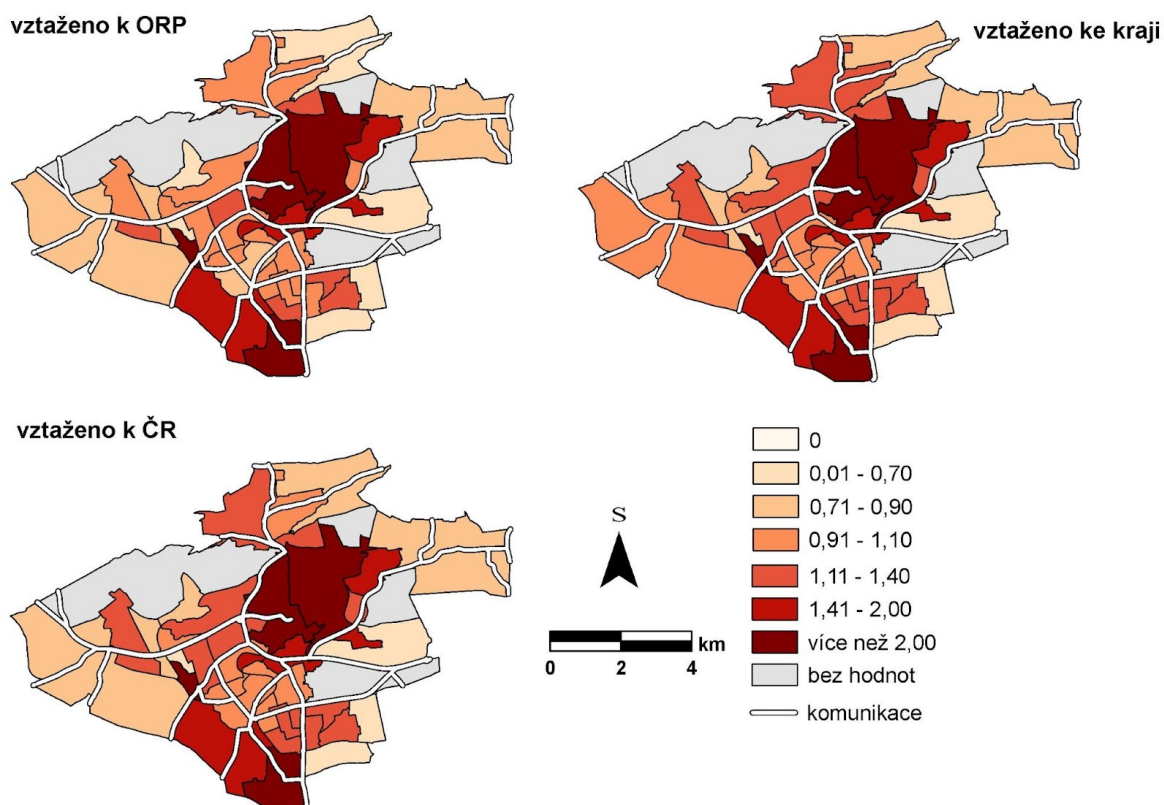
ZSJ, které vykazovaly vyšší hodnoty u nižší sociální třídy a míry nezaměstnanosti, zde dosahují velmi nízkých, nebo dokonce nulových hodnot. Příkladem jsou upravené ZSJ K Přítočnu, U Masokombinátů, jež se dlouhodobě jeví jako problematické oblasti s nedostatkem sociálního kapitálu. Stejně závěry lze aplikovat na ZSJ Stará průmyslová zóna-sever a upravené ZSJ Cikánka a Průmyslová zóna západ. Tato území vykazují trvalé problémy spojené se sociálním kapitálem, což se projevuje v jejich dlouhodobě nepříznivých socioekonomických ukazatelích.

6. Kladno ve vztahu s vyššími správními jednotkami

Z předchozí kapitoly je patrné, že v Kladně existují místa, která mají dlouhodobě vyšší koncentraci některé ze skupin nebo naopak nízkou koncentraci. Ale jak to vypadá, když je zkoumané území vztaženo k vyšším správním jednotkám jako je ORP, kraj nebo samotné Česko? Na to se pokusí odpovědět tato kapitola. Pro srovnání byla zvolena pouze nižší sociální skupina a vyšší sociální skupina za rok 2021. Jak je uvedeno v kapitole 2.4., tak jsou nejčastěji a nejvíce segregovanými skupina v Česku (Sýkora 2009).

Obrázek 6.1. vyobrazuje porovnání nižší sociální skupiny v Kladně při kontextu ORP Kladno, Středočeského kraje a Česka. LQ vychází ve všech třech případech velmi podobně v jednotlivých ZSJ v Kladně. Lze pozorovat málo změn. Nejvíce se jich nachází v kontextu se Středočeským krajem, kde jsou hodnoty oproti Obrázku 5.1. vyšší ve většině území. V kontextu k ORP Kladno a Česku ty rozdíly nejsou výrazné a vychází téměř podobné hodnoty. Dá se říct, že koncentrace nižší sociální skupiny v Kladně je v kontextu s vyššími správními jednotkami velmi podobná a nejsou zřetelné žádné výrazné změny.

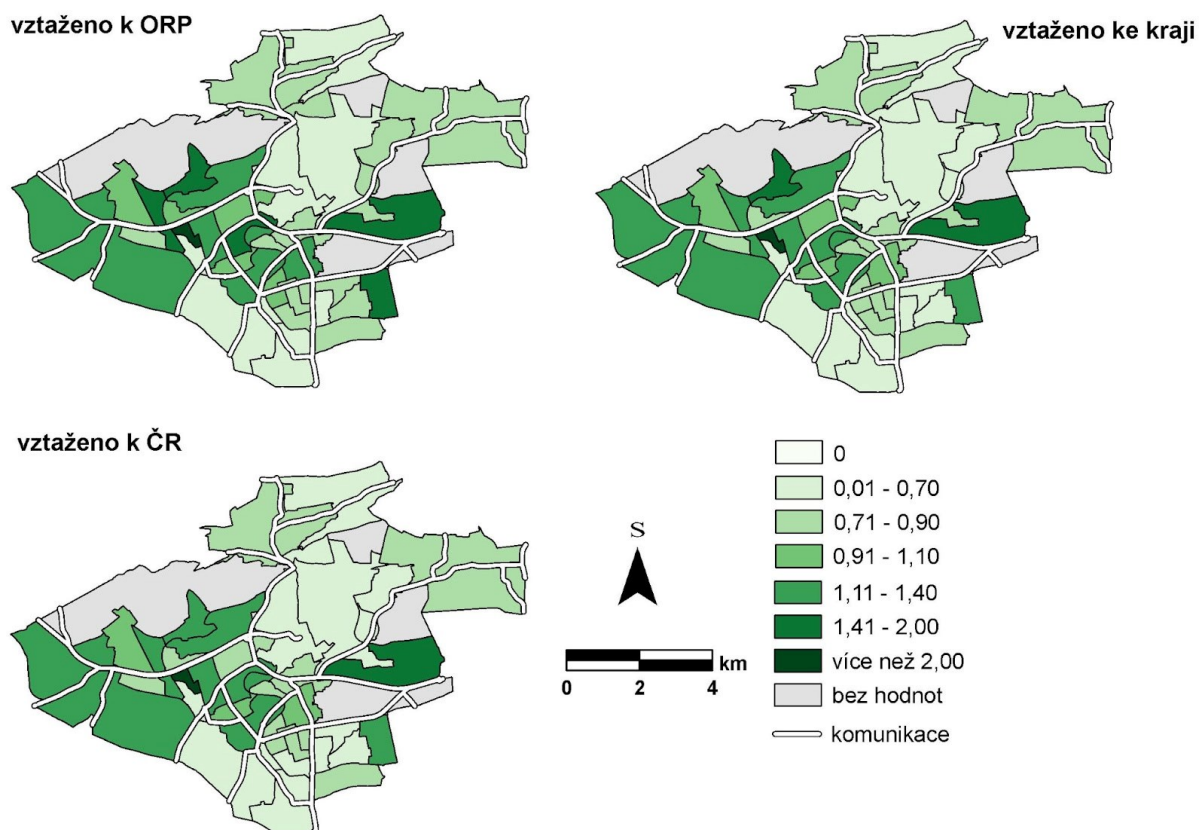
Obrázek 6.1. Porovnání nižší sociální skupiny podle vzdělání při kontextu vyšších správních jednotek za rok 2021.

Zdroj: ARCDATA PRAHA 2015; ČSÚ 2021; OpenStreetMaps; vlastní zpracování.

Obrázek 6.2. přináší perspektivu na vyšší sociální skupiny v Kladně v rámci ORP Kladno, Středočeského kraje a Česka. Stejně jako v případě nižších sociálních skupin, i zde nejsou zřejmé výrazné rozdíly ve koncentraci a prostorovém rozložení této skupiny v Kladně. Hodnoty LQ vychází velmi podobně jako u Obrázku 5.4. v minulé kapitole.

Obrázek 6.2. Porovnání vyšší sociální skupiny podle vzdělání při kontextu vyšších správních jednotek za rok 2021.

Zdroj: ARCDATA PRAHA 2015; ČSÚ 2021; OpenStreetMaps; vlastní zpracování.

Výsledky, které byly prezentovány v předchozí kapitole 5, jsou v této části dále potvrzeny a zkoumány v širším geografickém kontextu. Konkrétně se jedná o to, že hodnoty LQ, které naznačují vysokou koncentraci určitých skupin v Kladně, jsou také relevantní na celostátní úrovni pro rok 2021. Tento jev indikuje, že místa s výraznou sociální koncentrací na úrovni města Kladna mají tendenci udržovat stejnou výši hodnot i v porovnání s vyššími administrativními jednotkami. Výsledky ukazují, že oblasti s vysokými hodnotami LQ v Kladně vykazují podobné vzorce i ve vztahu k SO ORP Kladno, Středočeského kraje a Česku.

7. DISKUSE A ZÁVĚR

Na začátku téhle kapitoly by bylo dobré si připomenout výzkumné otázky, které byly položeny na začátku bakalářské práce. Ty zněly následovně:

(1) Jak se proměnila socioekonomická rezidenční diferenciacce na území města Kladna od roku 2001 do roku 2021?

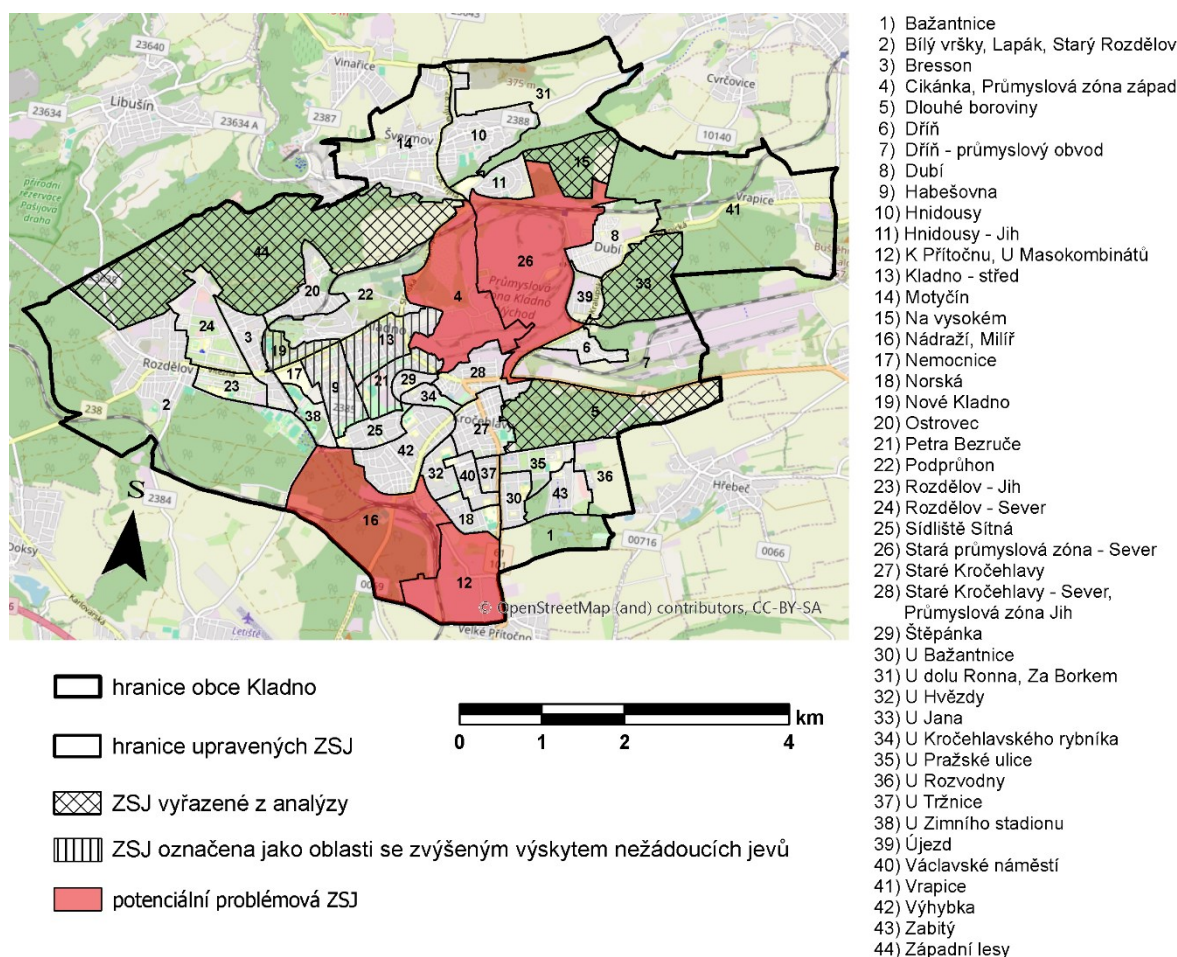
(2) Existují potenciálně dlouhodobě problémová místa ve zkoumaném území?

Na základě kvantitativní analýzy (výpočet lokalizačního kvocientu a indexu odlišnosti D) byla zkoumána data o vzdělání a nezaměstnanosti ze SLDB od roku 2001 do roku 2021. Současně byla analyzována data týkající se hlavní klasifikace podle hlavní třídy zaměstnání pouze za rok 2021. Z těchto analýz vyplynulo, že prostorové rozložení populace ve městě Kladno neprošlo výraznou změnou. Předpokládá se, že prostorové vzorce, které se vytvořily v minulém režimu v socialistických městech, zůstaly velmi podobné. Tato skutečnost je potvrzena i stabilními hodnotami indexu odlišnosti D, které se během celého sledovaného období téměř neměnily. Podobné závěry lze nalézt v práci Marcinczaka (2013), který ve své studii analyzoval tři města ve střední a východní Evropě. V jeho zjištěních je patrné, že jak za socialismu, tak po něm, se segregace v těchto městech příliš nezměnila, a dokonce došlo k jejímu mírnému snížení, což svědčí o relativně stabilním prostředí. Samotná koncentrace jednotlivých tříd ve sledovaných jednotkách se měnila. Ve většině pozorovaných jednotek byl zaznamenán pokles koncentrace nižší sociální skupiny a nezaměstnanosti. Příkladem je ZSJ Vrapice, kde se na základě těchto dvou ukazatelů projeví největší pozitivní změny v rámci města Kladna. Toto ZSJ také zaznamenalo nárůst vyšší sociální třídy, zejména podle klasifikace hlavních tříd v zaměstnání, jak bylo výše zmíněno. Data tedy naznačují zlepšení prostředí v tomto ZSJ, způsobeno relativní mobilitou vyšší sociální třídy (Marcinczak, Gentile, Stepniak 2013). Výjimku tvoří jednotky, které jsou v minulé kapitole zmiňovány a které budou zmíněny níže při hodnocení druhé výzkumné otázky. Střední sociální třída je v prostoru města Kladna rozprostřena velmi rovnoměrně. Nejsou pozorovány žádné zásadní změny koncentrace v prostředí. Pokud jde o vyšší sociální třídu, bylo zjištěno, že v oblastech s vyšší koncentrací nižší sociální skupiny vykazuje lokalizační kvocient pro tuto třídu nízké až nulové hodnoty. Vyšší sociální třída se tedy ve městě Kladno významně nekoncentruje v konkrétních prostorách, která jsou níže zmíněna.

Zajímavé poznatky byly získány při zkoumání vztahů mezi klasifikátory, konkrétně mezi vzděláním a klasifikací podle hlavní třídy v zaměstnání. Přestože mnoho studií potvrzuje, že

vyšší vzdělání silně koreluje s vyššími příjmy (Tammaru 2006, Sýkora 2009), tyto vztahy se ne vždy odrážejí ve skutečném zaměstnání obyvatel a jejich postavení na trhu práce. V mnoha analyzovaných jednotkách byly zaznamenány výrazné rozdíly ve výsledcích a hodnotách lokalizačního kvocientu. Jedním z kritických aspektů klasifikace je skutečnost, že seskupuje různé pozice do jedné hlavní třídy, což může vést k nedostatečnému rozlišení skutečného pracovního postavení jednotlivců. Tento přístup může zkreslovat realitu pracovního trhu a poskytnout nepřesný obraz o zaměstnanecké struktuře. Z tohoto důvodu by bylo přínosné podpořit kvantitativní výsledky kvalitativním výzkumem. Kvalitativní přístup by mohl odhalit hlubší souvislosti a pomoci určit, který klasifikátor lépe odráží skutečnost a měl by být upřednostňován v budoucích studiích.

Obrázek 7.1. Potenciálně problémová místa v území města Kladno.

Zdroj: ARCDATA PRAHA 2015; vlastní zpracování.

Za problémová místa na území města Kladna by se dala označit několik ZSJ či uprZSJ a těmi jsou uprZSJ K Přítočnu, U Masokombinátů (č. 12), ZSJ Stará průmyslová zóna-sever (č. 26),

uprZSJ Nádraží, Milíř (č. 16) a uprZSJ Cikánka, Průmyslovou zónu-západ (č. 4). Tato území se dlouhodobě vyznačují vysokými hodnotami ukazatelů nižších sociálních skupin a míry nezaměstnanosti, která se stává relativně nehybnou složkou v prostoru Kladna (Marciničzak, Gentile, Stępniaak 2013), přičemž zároveň vykazují nízké hodnoty ukazatelů vyšších sociálních skupin. Důvody těchto jevů jsou podrobněji rozebrány v kapitole 5 (viz obrázek 7.1).

Důležitým zjištěním této práce je, že žádné ZSJ, které městský úřad Kladno označil jako oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů, se neprojevuje jako potenciálně problémové místo. Nežádoucí jevy, jako je alkoholová intoxikace, která byla jedním z hlavních kritérií pro určení těchto oblastí (Kladno 2019), nemají tendenci se shlukovat v problémových místech určených touto prací. Dalšími kritérii pro posuzování byly nezaměstnanost, kriminalita, exekuce a vzdělání (Kladno 2019). Přestože některá kritéria byla shodná, výsledky se zcela liší. Důvodem může být, že městským úřadem označené oblasti se nacházejí v centru města, kde je nejvyšší koncentrace služeb, jako jsou hospody a bary.

Při porovnání výsledků této práce s výsledky z projektů "Segregace romských obyvatel na území Česka" (Gabal 2006) a "Segregace a sociální vyloučení" (Sýkora 2022), je patrné, že existují významné rozdíly v identifikaci problémových lokalit. Je zajímavé, že problémové romské lokality určené v projektu "Segregace romských obyvatel" (Gabal 2006) nejsou v této práci rozpoznány jako oblasti s vyšší koncentrací nižších sociálních skupin. Z toho lze usuzovat, že samotná národnost nemusí být hlavním identifikátorem sociální skupiny, jak to naznačuje v teorii například Sýkora (2009). Rozdíly mohou být také ovlivněny odlišnými časovými obdobími sledování či rozdílnými měřítky sledovaných lokalit a tím i různými prostorovými vzorci na území Kladna.

Při srovnání druhého zmiňovaného projektu "Segregace a sociální vyloučení" (Sýkora 2022) s výsledky této práce lze pozorovat podobné výsledky v některých oblastech. Projekt rovněž identifikoval uprZSJ K Přítočnu, U Masokombinátů, ZSJ Stará průmyslová zóna-sever a uprZSJ Cikánka, Průmyslovou zónu-západ jako lokality rezidenční segregace. Naopak uprZSJ Nádraží, Milíř nebylo v tomto projektu identifikováno jako lokalita rezidenční segregace. Tento rozdíl může být způsoben odlišnou metodikou použitou při určování problémových oblastí, neboť projekt "Segregace a sociální vyloučení" vycházel z dat o faktickém bydlišti příjemců příspěvku na živobytí, což je základní dávka pomoci v hmotné nouzi.

I přes rozdílnou metodiku bylo dosaženo velmi podobných výsledků a tímto se potvrzuje problematika zmíněných území, které se vyskytují jak v této práci, tak v projektu "Segregace a sociální vyloučení". Je nezbytné věnovat těmto místům zvýšenou pozornost a prostřednictvím lokální politiky a územního plánování se snažit zlepšit kvalitu života v těchto oblastech. Samotná práce by mohla pomoci právě lokálním politikům k věcem ohledně ohrožených či segregovaných skupin obyvatelstva v samotném městě.

Cíle stanovené v této bakalářské práci byly naplněny. Kvantitativní metody umožnily zodpovědět otázky položené na začátku výzkumu. Byly objasněny změny socioekonomické rezidenční diferenciací v Kladně mezi lety 2001 až 2021 a vysvětleny důvody rozmístění jednotlivých socioekonomických vrstev obyvatelstva. Vlastní zkušenost s prostředím byla výhodou, neboť přispěla k lepšímu pochopení kontextu získaných údajů. Nicméně, tato zkušenost mohla také přinést jistou míru subjektivity, která by mohla ovlivnit vnímání některých jevů, jež by nezávislý pozorovatel mohl lépe identifikovat. Pro potvrzení závěrů této práce by se nabízelo pokračovat v kvalitativním výzkumu dané oblasti. Rozhovory se zástupci veřejné správy nebo se samotnými obyvateli města by mohly zasadit závěry této práce do širších souvislostí.

8. POUŽITÉ ZDROJE

8.1. Seznam literatury

BAUM, D., VOUNDOUŠOVÁ, K., TICHÁ, I. (2014): Charakteristika sociálně prostorové segregace ve srovnání dvou měst (Halle – Ostrava). Fakulta sociálních studií Ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava.

BURJANEK, A. (1997): Segregace. Sociologický časopis, 33, 4, 423–434.

BURJANEK, A. (2005): Co je rezidenční segregace? In: Sýkora, L., Temelová J. (eds.): Prevence prostorové segregace. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha, s. 21–26.

GREGORY, D., JOHNSTON, R., PRATT, G., WATTS, M. J., WHATMORE, S. (2009): The Dictionary of Human Geography. Black Publishers Ltd, Chichester, 731–732.

GUICHARD, S., RUSTICELLI, E. (2010): Assessing the Impact of the Financial Crisis on Structural Unemployment in OECD Countries. OECD Economics Department Working Papers, 767.

HASSE, A., GROSSMANN, K., STEINFÜHRER, A. (2012): Transitory urbanites: New actors of residential change in Polish and Czech inner cities. Cities, 29, 318–326.

HIRT, S., FERENČUHOVÁ, S., TUVIKENE, T. (2016): Conceptual Forum: the “PostSocialist” City. Eurasian Geography and Economics, 57, 4-5, 497–520.

HUNTINGTON, D. (2021): Urban Shrinkage and Socio-Economic Segregation in Medium-Sized Cities: The Case of Schwerin (Germany). Quaestiones Geographicae, 4, 40, 29–46.

HUNTINGTON, D. (2023): Revisiting the impact of urban shrinkage on residential segregation in European cities. Vienna Yearbook of Population Research, 21, 1–28.

CHELCEA, L. (2023): Goodbye, Post-Socialism? Stranger Things beyond the Global East. Eurasian Geography and Economics, online first, 1–27.

JAROSZEWSKA (2019): Urban shrinkage and regeneration of an old industrial city: The Case of Wałbrzych in Poland. Quaestiones Geographicae, 38, 2, 75–90.

- KÄHRIK, A., NOVÁK, J., TEMELOVÁ, J., KADARIK, K., TAMMARU, T. (2015): Patterns and Drivers of Inner City Social Differentiation in Prague and Tallinn. *Geografie*, 120, 2, 275–295.
- KLAPKA, Č. (1876): Dějiny města Kladna a životopis povzbuditelů jeho. Z tiskáren Jana Spurného, Praha.
- KUCHYŇKA, Z., DOBNER, L., POŠTA, L. (2000): Okres Kladno na prahu nového milénia aneb Kladensko a Slánsko v roce 2000. GELTON, Nové Strašecí.
- MARCIŃCZAK, S., GENTILE, M. (2023): A Window Into the European City: Exploring Socioeconomic Residential Segregation in Urban Poland. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 3, 114, 252–266.
- MARCIŃCZAK, S., GENTILE, M., STĘPNIAK, M. (2013): Paradoxes of (Post)Socialist Segregation: Metropolitan Sociospatial Divisions Under Socialism and After In Poland. *Urban Geography*, 3, 34, 327–352.
- MARCIŃCZAK, S., SAGAN, I. (2012): The Socio-spatial Restructuring of Łódź, Poland. *UrbanStudies*, 9, 48, 1789–1809.
- MARCUSE, P. (1997): The Enclave, the Citadel, and the Ghetto: What has Changed in the Post-Fordist U.S. City. *Urban Affairs Review*, 33, 2, 228–264.
- MASSEY, D., S., DENTON, N., A. (1988): The dimension of residential segregation. *Social Forces*, 67, č. 2, s. 281–315.
- MATOUŠEK, R., SÝKORA, L. (2010): Segregace sociálně slabých a separace sociálně silných. In: Sýkora, L. (ed.): *Rezidenční segregace*. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha, 80–84.
- MÜLLER, M. (2019): Goodbye, Postsocialism! *Europe-Asia Studies*, 71, 4, 533–550.
- MUSTERD, S. (2005): Social and Ethnic Segregation in Europe: Levels, Causes, and Effects. *Journal of Urban Affairs*, 3, 27, 331–348.
- MUSTERD, S., MARCIŃCZAK, S., VAN HAM, M., TAMMARU, T. (2017): Socioeconomic segregation in European capital cities. Increasing separation between poor and rich *Urban Geography*, 7, 38, 1062–1083.

NOVÁK, J., NETRDOVÁ, P. (2011): Prostorové vzorce sociálně-ekonomické diferenciacie obcí v České republice. *Sociologický časopis*, 47, 4, 717–744.

NOVÁK, J., PULDOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J. (2007): Současné procesy ovlivňující sociálně prostorovou diferenciaci České republiky. *Urbanismu a územní rozvoj*, 10, 5, 34–39.

OUŘEDNÍČEK, M., (2005): Můžeme zjistit míru segregace? In: Sýkora, L., Temelová, J.: *Prevence prostorové segregace*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha, 27–39.

OUŘEDNÍČEK, M. (2007): Differential Suburban Development in the Prague Urban Region. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 89, 2, 111-126.

OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., POSPÍŠILOVÁ, L. (2016): The Long-term Development of Socio-spatial Differentiation in Socialist and Post-socialist Prague. *Sociologický časopis*, 52, 6, 821–860.

OUŘEDNÍČEK, M. (2016): The Relevance of “Western” Theoretical Concepts for Investigations of the Margins of Post-Socialist Cities: the Case of Prague. *Eurasian Geography and Economics*, 57, 1–20.

OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK, J. (2007): Kvalitativní analýza stavu a vývoje segregace/separace obyvatelstva. In: *Segregace v České republice: stav a vývoj, příčiny a důsledky, prevence a náprava. Závěrečná editovaná zpráva projektu: WA-014-05-Z01*.

PARKER FRIESBIE, W., BOND HUIE, S. A. (2000): The components of density and the dimensions of residential segregation. *Population Research and Policy Review*, 19, 505-524.

PEACH, C. (1996): Good Segregation, Bad Segregation. *Planning Perspectives*, 11, 4, 379–398.

RUOPPILA, S. (2002): Residential Differentiation in Socialist Cities, a Comparative Study on Budapest, Prague, Tallinn and Warsaw, Paper Presented at the XV World Congress of Sociology, July 7–13, Brisbane.

RUOPPILA, S., KÄHRIK, A. (2003): Socio-economic residential differentiation in postsocialist Tallinn. *Journal of Housing and the Built Environment* 18, 1, 49-73.

SAILER-FLIEGE, U. (1999): Characteristics of post-socialist urban transformation in East Central Europe. *GeoJournal*, 49, 1, 7–16.

SIDIROPULA JANKŮ (2010): Segregace romských obyvatel. In: Sýkora, L. (ed.): *Rezidenční segregace*. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha, 88–91.

SMITH, N. (2002): New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy. *Antipode*, 34, 3, 427–450.

SÝKORA, L. (1999): Processes of socio-spatial differentiation in post-communist Prague. *Housing Studies*, 14, 5, 679–701.

SÝKORA, L. (2009): New socio-spatial formations: places of residential segregation and separation in Czechia. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 100, 4, 417–435.

SÝKORA, L. (2010): Definice rezidenční segregace. In: Sýkora, L. (ed.): *Rezidenční segregace*. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha, 11–20.

SÝKORA, L., BOUZAROVSKI, S. (2012): Multiple Transformations: Conceptualising the Post-communist Urban Transition. *Urban Studies*, 49, 1, 43–60.

SÝKORA L., TEMELOVÁ, J. (2005): Segregace: definice, příčiny, důsledky, řešení. In: Sýkora, L., Temelová, J. (eds.): *Prevence prostorové segregace*. PřF UK a MMR, Praha, 5–20.

TAMMARU, T., LEETMAA, K. (2006): Suburbanisation in Relation to Education in the Tallinn Metropolitan Area. *Population, Space and Place*, 13, 279–292.

TAMMARU, T., MARCIŃCZAK, S., VAN HAM, M., MUSTERD, S. (2016): A multi-factor approach to understanding socio-economic segregation in European capital cities. In: *SocioEconomic Segregation in European Capital Cities: East meets West*. Taylor & Francis LTD, London, 1–30.

VAN KEMPEN, E. T. (1994): The Dual City and the Poor: Social Polarisation, Social Segregation and Life Chances. *Urban Studies*, 31, 7, 995–1015.

WILSON, W. J. (1987): *The Truly disadvantaged, the inner city, the underclass and public policy*. University of Chicago Press, Chicago.

YAO, J., WONG, D. W. S., BAILEY, N., MINTON, J. (2018): Spatial Segregation Measures: A Methodological Review. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 110, 3, 235–250.

8.2. Internetové zdroje

ČSÚ (2010): Vývoj lidských zdrojů v Jihočeském kraji – vybrané kapitoly - 2000–2009. Český statistický úřad, Praha [online]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty/vyvoj-lidskych-zdroju-v-jihoceskem-kraji-v-letech-2000-az-2009-vybrane-kapitoly-n-217nhpfbu0> [cit. 16.07.2024].

ČSÚ (2016): Základní sídelní jednotka díl. Český statistický úřad, Praha [online]. Dostupné z: https://csu.gov.cz/rso/zsj_dil [cit. 17.07.2024].

ČSÚ (2024a): Metodická příručka klasifikace zaměstnání (CZ-ISCO). Český statistický úřad, Praha [online]. Dostupné z: https://csu.gov.cz/docs/107516/06d7689f-9502-383b-1e91-865bd08ced78/metodicka_prirucka_1.pdf [cit. 17.07.2024].

ČSÚ (2024b): Míry zaměstnanosti, nezaměstnanosti a ekonomické aktivity – leden 2024. Český statistický úřad, Praha [online]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/rychle-informace/miry-zamestnanosti-nezamestnanosti-a-ekonomicke-aktivity-leden-2024> [cit. 16.07.2024].

GABAL (2006): Interaktivní mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice [online]. Dostupné z: https://www.esfcr.cz/mapa/int_CR.html [cit. 16.07.2024].

KRAJSKÝ ÚŘAD STŘEDOČESKÉHO KRAJE (2019): Rozhodnutí v přezkumném řízení o opatření obecné povahy. Odbor sociálních věcí, Krajský úřad Středočeského kraje, Praha [online]. Dostupné z: https://kladno.multi.zeleni.cz/wp-content/uploads/sites/21/2019/03/Rozhodnuti_v_prezkumnem_rizeni_o_opatreni_obecne_povahy-1.pdf [cit. 20.07.2024].

RIS (2021): Obec s rozšířenou působností. Regionální informační servis [online]. Dostupné z: <https://www.risy.cz/cs/krajske-ris/zlinsky-kraj/verejna-sprava/spravni-cleneni/obce-s-rozsir-pusobnosti> [cit. 20.07.2024].

STATUTÁRNÍ MĚSTO Kladno (2016): Historie Kladna [online]. Dostupné z: <https://www.mestokladno.cz/o%2Dkladne/d-1401489/p1=2100050743> [cit. 16.07.2024].

STATUTÁRNÍ MĚSTO KLADNO (2019): Opatření obecné povahy. Magistrát města Kladna, Kladno [online]. Dostupné z: https://www.mestokladno.cz/assets/File.ashx?id_org=6506&id_dokumenty=1479943 [cit. 20.07.2024].

SÝKORA, L. (2022): Segregace a sociální vyloučení. Přírodovědecká fakulta Univerzita Karlova, Praha [online]. Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/segregace/aplikace/segregace/> [cit. 16.07.2024].

ÚŘAD PRÁCE ČR (2020): Obecné informace a vymezení některých pojm. Sociální tematika, pomoc v hmotné nouzi, informace pro občany. Úřad práce ČR [Online]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/obecne-informace-3> [cit. 20.07.2024].

8.3. Zdroje dat

ARCDATA PRAHA, s. r. o. (2015): ArcČR 500: Digitální geografická databáze, verze 3.3.

ČSÚ (2001): Sčítání lidu, domů a bytů 2001. Český statistický úřad, Praha, data za základní sídelní jednotky.

ČSÚ (2011): Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Český statistický úřad, Praha, data za základní sídelní jednotky.

ČSÚ (2015): Historický lexikon obcí České republiky - 1869–2011. Český statistický úřad. https://www.czso.cz/csu/czso/iii-pocet-obyvatele-a-domu-podle-kraju-okresu-obci-a-casti-obci-v-letech-1869-2011_2015?fbclid=IwAR0dWUw4K3GisJUOdZAo2Ze0Rcvq8kzk84-saM5EbmBzmYSWtxCZgtVQ4CA [cit. 16. 07. 2024].

ČSÚ (2021): Sčítání lidu, domů a bytů 2021. Český statistický úřad, Praha, data za základní sídelní jednotky.

GEOFABRIK (2024): OpenStreetMap Data Extracts: Download OpenStreetMap data – Czech Republic [online]. Dostupné z: <http://download.geofabrik.de/europe/czech-republic.html> [cit. 15.04.2024].

PŘÍLOHY

Příloha 1. Tabulka míry nezaměstnanosti v procentech v letech 2001, 2011 a 2021 za Česko, Středočeský kraj, SO ORP Kladno, Kladno a za jednotlivé upravené ZSJ.

Míra nezaměstnanosti (%)			
území\rok	2001	2011	2021
Česko	8,78	9,57	2,50
Středočeský kraj	3,62	4,14	2,28
ORP	5,02	4,78	3,15
Kladno	10,02	10,15	7,35
Bažantnice	-	-	0,00
Bílé vršky, Lapák, Starý Rozdělov	6,95	9,45	5,72
Bresson	4,48	6,91	3,50
Cikánka, Stará průmyslová zóna-západ	34,04	20,48	31,43
Dlouhé boroviny	-	-	-
Dříň	13,48	14,40	8,77
Dříň-průmyslový obvod	0,00	55,00	5,88
Dubí	18,80	15,11	10,90
Habešovna	8,25	9,34	6,83
Hnidousy	12,54	9,69	5,41
Hnidousy-jih	7,64	8,26	4,90
K Přítočnu, Masokombináty	73,08	17,65	40,00
Kladno-střed	10,10	15,11	15,14
Milíř, Nádraží	15,79	46,27	20,00
Motyčín	10,59	9,75	6,49
Na vysokém	-	-	-
Nemocnice	2,33	14,89	0,00
Norská (V pastušinách)	9,80	9,56	7,32
Nové Kladno	7,82	8,66	4,92
Ostrovec	7,73	6,47	3,43
Petra Bezruče	6,38	8,76	4,26
Podprůhon	17,47	12,94	6,03
Rozdělov-jih	12,04	10,79	8,30
Rozdělov-sever	11,27	9,55	7,76
Sídliště Sítná	8,35	8,05	5,77
Stará průmyslová zóna-jih, Starý Kročehlavy-sever	54,55	18,02	12,33
Stará průmyslová zóna-sever	49,28	34,74	25,44
Staré Kročehlavy	7,53	8,35	5,98
Štěpánka	7,37	8,48	3,30
U Bažantnice	9,54	9,73	6,44
U dolu Ronna, Za Borkem	0,00	5,00	13,04

U hvězdy (<i>Šrotiště</i>)	7,75	8,72	5,75
U Jana	-	-	-
U Kročehlavského rybníka	7,70	9,29	5,02
U Pražské ulice	9,80	9,61	6,92
U rozvodny	-	0,00	4,67
U tržnice (<i>Sídliště 9. května I</i>)	13,11	10,14	3,96
U zimního stadionu	26,32	26,47	6,67
Újezd	10,58	14,41	6,03
Václavské náměstí (<i>Sídliště 9. května II</i>)	9,63	9,32	7,53
Vrapice	23,22	8,38	2,94
Výhybka	7,35	7,44	5,32
Zabitý	10,92	9,83	6,76
Západní lesy	-	-	-

Zdroj: ČSÚ 2001, ČSÚ 2011, ČSÚ 2021; vlastní zpracování.

Příloha 2. Fotka uprZSJ K Přitočnu, U Masokombinátů.

Zdroj: Vlastní fotografie.

Příloha 3. *Fotka ZSJ Stará průmyslová zóna-sever.*

Zdroj: Vlastní fotografie.

Příloha 4. *Fotka uprZSJ Nádraží, Miliř.*

Zdroj: Vlastní fotografie.

Příloha 5. *Fotka uprZSJ Cikánka, Průmyslovou zónu-západ.*

Zdroj: Vlastní fotografie.

Příloha 6. *Fotka ze ZSJ Vrapice.*

Zdroj: Vlastní fotografie.